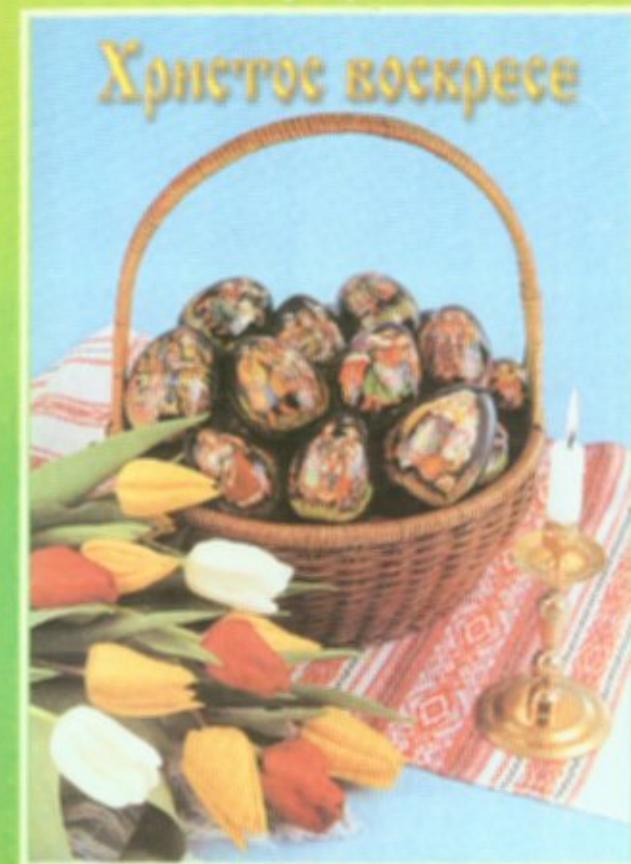

ISBN 83-87282-59-6

ЗАГОРОДА

Музейне Товариство в Зиндранові
№ 1(28) 2001

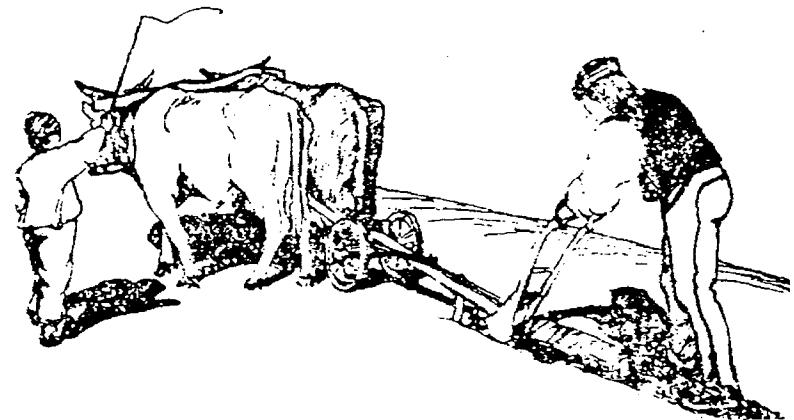

Towarzystwo Muzealne w Zyndranowej

Zahoroda

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Foto na okładce: przód - święcone, Wielkanocne
tył - cerkiew w Hyrowej

ЩИРА КРАСНА ПОДЯКА

За дари грошовы і поміч на існування і розвиток музею – скансену, на видаваня квартальника музейного “Загорода”.

Пецух Григорій – Закопане 35 зл.

Гамбалль Михайло – Любін - 200 зл.

Мадзік Ваньо – США 50 дол - ам.

Романяк Михайло – Михалів - 40 зл.

Стєфановський Штефан – США - 100 дол ам.

Krystyna Nowak – Krosno - 50 zł

Eugeniusz Łątka – Iwonicz – drewniany plug, stary typ

**ВЕЛИКЕ ЛЕМКІВСКЕ БОЖЕ ЗАПЛАТ ВШЫТКЫМ,
ХТО НАМ ПОМАГАТ.**

Рада Музейного Товариства.

КЛУБ ПАТРІОТІВ ЛЕМКІВЩИНИ

По заклику Творців КПЛ в Загороді н-р 4/2000 (27) і одкритю конта в банку в Дукли зголосилися новы члены з переказаньем вплати на конто сумы на яку позволяют економічны і жытъовы можливости.

Анатоль Когут - Київ -200 зл.

Марія Гоч – Зінранова - 200 зл.

Комитет Організацыйный красно дякуе новым членам за зрозуміння і підтримання історичнога заклику в діяню для добра і славы Лемківщины.

СЛОВА ДО ЧИТАЧІВ МУЗЕЙНОГО КВАРТАЛЬНИКА “ЗАГОРОДА”

Тай дожылизме 3-го тисячорічя в якім юж мame за собом І квартал. Остатня зима в горах была дос легка, мож повісти лагідна, бо не було великих снігів і міцных морозів. Юж завитала весна – ярь, а з ньом новы труды, немало роботи домової, господарчой, а для нас і Рады Товариства Музейного все повно занята в будинках і на музейні загороді. Треба вшытко порядкувати, думати о новых выставах і приготовлятися до 10-го ювілейного свята “Од Русаль до Яна”, яке без зміни пляну ма быти 14-15 липця. В тій справі і інших музейных темах было засіданя президії Рады 18. 02. того року, а 24. 03. 2001р. пошырена нарада з музейным активом, бо і “Загородом” і музейом цікавляться молоды лемкы з новой нашой інтелігенції. То радує старших діячів, которых сили што раз меншы, а декотры лишают нас на все як читаме і в тім номері. Нич на то не порадиме, бо такы су правы жыття.

Некриєм того, же волиме писати о діючих ювілярях, о творчим Іх жытю і о вшыткім што радує наше жыття. Лем біда, же тых радости недуже хоцбы в музейных діяннях. До гнес доля музеюнич ся незмінила. Але треба жыти надійом, же біда не все буде нас гнобити.

Велика подяка вшыткым жычливым людям, которы даруют свою поміч і в kraju і з заграниці. Мame пару листів з питаньмы якы были ставляны і на остатні нараді в музею, ци нашы лемківски культурывы організацій ци товариства інтересуються жытъом музею і охороном памяток. Одповіди сутрудны. Віриме, же кожда організація і осібно кождый лемко де бы ся нашов не могут быти без свідомости о потребі

збераня і охорони памяток нашої знищеної культури з минулого життя. Але як видиме мame симпатиків і любителів нашої культури не лем лемків, бо пару польських близьких музеїв і Уряд Гміни в Дукли зголосили збірне членство, а з заграницьких – Фундация Дослідження Лемківщини во Львові. Може кус дивне, же ани Стоваришина, ани Обєднання Лемків таких зголошень недали. Ани намавляти, ани силувати никого не можна, бо до того мусить быти свідомість і охота.

Лідеры і діяче наших організацій можуть повісти, же до тогоді діяня вистарчить Музейне Товариство, котре діє лем при музею і нема одділів нигде, а членами вписалися діяче і Читачи кв. “Загороды” так в Польщі як і поза крайом. Членами Музейного Товариства сут тиж сусіде Поляки, котри предплачують і читають наш музейний квартальник.

Згадайме тиж смутну весну 1947р., як 54 роки тому виганяли нас з рідної хыжы і землі. Тяжко того пережити згадувати і нелегко о тім писати.

Великодны - Пасхальны Свята того року разом з латинскими. Та може ліпше якби поріжнені календарі зєдналися. Лем традиція ма свої права і значиня історичне.

Кінчме нашу бесіду братерським поздоровліньком і найліпшим жычиньом весняним і святочним для Читачів “Загороды” і Вшыткых Лемків в ріжних краях світа.

Жычиме теплой сонячной яри і радісных Свят Воскресеня витаньом святочным – Христос Воскрес.

Воістину Воскрес.

Редакция Загороды

СПОМИНИ ЛЕМКІВ

Під розвагу молодшым „Загороди”.

*Розмову з людми з наших сторін провадит Владек Максимович.
Глядайте нас під тым знаком – Дерево –*

(СПОМИНИ ЛЕМКІВ тяг дальший)

В.М.: Вернулисте назад в 1945 році в осени і пережылисте зиму в Гирові. Чи на яр дашто сте сіяли, садили?

М.М.: На осени накопалиме кус бандурок і якоси юж было. Але през зиму проходили розмаїты злодії чи бандити і рабували. Двери все ішла отверати жена, бо жену лем кус побили. Бо як отворив хлоп, то його барз били. Товды забили – постріляли Герейчаків: тата маму і сестру. Хлопи товди повтікали і ся поховали, бо якби іх нашли то тиж би іх позабивали. На ніч на двери закладалише штабу, але і так треба було отворити. Заберали вшытко што лем было: корову, козу, обутя, одіж. Хыжы не палили, хоц тых хыж юж было лем кілька. Мали розмаїты мундури, бо як були позабиваны Німці, то з них зберали вшытко – скірні і одіж. Як потім пришли Руски, то навет тых Німців не можна було поховати.

В.М.: Коли сте пішли з Завадки, дагде на свое?

М.М.: Я з Завадки пішла на яр до села Борек за Кросном. Стая колейова называлася Єдліче. Одтамаль приходили Поляки по 10 – 12 возів на Русіни, на нашы села і котра хыжа ім ся сподобала, то одразу ей розберали, зложили на возы і повезли до себе. Брали тиж наших люди до себе на службу. Люде мусіли ити бонич не мали до іджыня для себе і для діти.

В.М.: В кого сте служили?

М.М.: Тот мій газда назывался Клятка. Мав двоє діти – сына і дівку, жену і маму.

В.М.: Што мусілісте робити?

М.М.: Паслам на мотузі 3 коровы, мав коня, свині, робилам в поли. Треба було і коня выпрягти, напоїти. Мала єм

тowdy 15 років. Робили там цілий рик. Было барз тяжко. Там быв іщи Петро Гарайда і Гринько Нацка з Гирови. Пришла ём потім домів. Што я ту буду робила? Ходили з Ганьом Герейчаком на мох. Наносилимоху на поляну, сушыли, а потім просили Поляка, жебы нам тото привюз. Ходили по селах і тот мох продавали, бо він юдавався до штар в деревяных домах. Пришов зас Клятки сын, жебы зас пішла там служыти. Мусила ём піти, бо інакше не выжую. Не памятам як ём была там довго, бо потім наших люди зас выганяли – товды юж на захід. Але было то деси при кінци мая. Грабали загороду, жебы ліпше трава росла, смотрю, а іде міліцянт. Пришов і повідат – “твуй брат єст в Кросьнє і хце, жебись до него пшиехала, бо людзе ѹдом на захуд і не хце це ту зоставіць.” Не забрав мя одразу. Пішла ём на стацю до Єсліча, а од тамаль до Кросна. Нашла ём брата на стації, коли наших люди юж ладували до вагонив. Были то вагоны крыты з дахом..

В.М.: Малисте може даяку корову, коня?

М.М.: Нич ми не мали, нич ми не везли, бо ми з Росії вернули з голима руками. Знами іхали вшытки тоты люде, што потім были в Маломіцах. Были то люде з розмаїтых сіл, бо тых Руснаків юж не было так дуже, то зобрали іх до Дуклі, а потім пхали до Кросна на стацю, бо в Дуклі стації не было.

З нами іхав тиж Волошин. А гдекотрых з Барвінка повезли аж до Щецина. На заході споткалізме люди з Завадки, з Мисцови порозшмарюваных по селах по єдни або дві родини. В Любіню наш транспорт поставили на бочницю і там приходили солтисы і выберали з транспорту по єдни або дві родини. Нас взяли до Домброви Гурной, Кирпанив деси до Седлец, когоси до Осека. Нам дали хыжу таку руїну. Потім як выгнали Німців, а дали ім взяти лем того што до валізки, то мы пішли до іншой хаты, але тиж была она така – быле яка. Ходили до роботи до газдив Поляків. Мы робили в такого Мачуги. Робилизме на полі вшытки роботи при жнивах, молочыню, бураках. Потім пішлизме з братовом до роботи в П. Г. Р-и (Паньствоное Господарство Рольне) і там зме робили

при бураках. Потім Ваньо купив маленьке теля і з нього выросла корова. Ходили зме молотити зерно і так кус того зерна зме зашпарували, хоц свой земли зме не мали.

В.М.: Чи уйко Ваньо мав даякы папери – документы, як вас выганяли?

М.М.: Як нас выганяли то давали такий папір, где вшытко списали: кілько нас єст, ци маш землю, коровы, коні, газдивку і хто з родины поіхав до Росії. Мій брат Штефан юж быв в Росії і сестра была в Росії. На заході гдекотрым нашым людям давали хату за тово, што залишыв в горах. Мойому брату Ваньови дали в Домброві Гурны хату ніби за тово, што залишыв в горах.Хто не мав свой хаты в горах, то ту тиж йому не дали, а за хыжу яку достав то мусів сплачати. Потім мализме юж в Домброві газдівку, але была то така біда. Брат пішов до Осека і там купив собі газдівку приватні од польского осадника.

В.М.: Повідкажте як приїжджалісте до Маломіц до Кухты, чи ровером?

М.М.: Приїдждалам до Герейчака Андрия, бо там были нанашко (отец хресни), дідо і баба.

В.М.: Коли сте ся оженили?

М.М.: В жовтни 1948 року. Мужа зналам коротко. Былам на службі в лісничого в Домброві Гурни. Він мав і корову і треба было ей пасти, доіти і істи варити. Але пришло, же мусів перенестися до Рудной, бо там го призначали. Дали возы, заладували і перевезли до Рудной. Я тиж пішла дальше там служыти. Він оженився з дівчыном з центральной Польши. Я з Рудной іздилам до Любіня, а з Любіня до Маломіц было лем 2 кільометры. Там зме ся спотыкали з дівчатми Герейчаків. Кухта Михав з Маломіц знов ся з пришлым моім мужом іщи од давна. Твій тато юж не мав никого в горах і затримався в Krakovi. Там робив в якіси фабриці. Робив тиж різбы і тово собі продавав. Як переписалися з Кухтом, то тато приіхав до Маломіц видіти, як ту люде жыют. Затримався в Вислоцкого, бо і Кухта і Вислоцки были з Кролика. Мы были на рынку, а Вислоцка

гварит:— “о, попач іл€ ту дзевчонт, може бісь се оженів?” А він одповів: - “о, тота єдна мі ся подабат.”

За кілька днів як верталам з роботи в Домброві то виджу перед нашим домом два роверы. Оказалось, же твій тато юж од Кухти не вернув до Krakова, але пішов до роботи до фірми “Одбудова” в Маломіцах. Я гварю братови, же я не піду домів бо ішлам з поля боса і брудна. Пішлам до сусіда Мачуги і аж потім домів. Братова повіла, же то быв наш чловек. Потім ішы приїжджає і повів, же ся хоче оженити. Я не била ішы до того готова, бо былам ішы молодом дівчином, а до того не малам родичів, не було кому покерувати і ничего єм для себе не мала. Але зме ся поженили.

В.М.: Чи було яке весіля?

М.М.: Весіля зме не робили, бо не мализме ани гроши ани ничего. Так люде поскладалися і була така не велика гостина. Было то в Домброві Гурни. Тато мав в Маломіцах кус знайомых, та іх попросив. За дружбу был Петро Кобилка, а за дружку Марися Кухтова. Войць тот з Тильовы привуз іх на возі з Маломіц. Шлюб брализме в Домброві в костелі. Тато робив на будові з Юровским Антоньом з Тильовы. Перенеслизмесь до Любіна до хаты, где не было ани пепса, ани мебля. Не мализме ани горця, ани миски. Потім нашлизме мешканя на улиці Глембока і там зме мешкали. Так зачынализме наше жыття.

В.М.: Я вродився в вересні 1949 року, а Ганя в 1953. Чи то було в Любінію, чи в Маломіцах?

М.М.: Обое вродилистесь в Любінію, в тим маленьком шпитали.

В.М.: З Любіна сте ся перенесли до Маломіц?

М.М.: Тато потім юж не робив в “Одбудові”, лем пішов до роботи до фабрики фортечнів в Любінію. Там довідалися, же тато то жезъбяж і взяли го робити головки до рижных інструментів. До Маломіц перенеслизмесь в 1949 році до Кирпанки. Тато робив в П.Г.Р – и в Маломіцах, быв там стельмахом. Памятам, же тато зробив для керовника цілу нову

брывчу. Але він глядав місьця для себе, для своєго фаху в котрим быв барз добри – хотів різбити. Пішов деси до Вроцлавя ци до Варшавы до “Продімексу”, бо хотів різбити і продавати. Як там пришов і показав кілька штук своєй ризбы, то зараз ся його звідали яку скінчыв школу? А він в тим фаху ризбярським формальной школы не мав. При тим зараз ся го вывідували одкаль він походить? И хыбалъ тото головно затяжыло – його национальне походжыня, же го до того інтересу не прийняли. Потім сам деси ся порозумів і приходили писма з замавляньем кілько має зробити тых ризбяных тереликів, палиц і інших выробів – кожди мав свою назуву. Тато робыв ризбы, я чистила і він тото высылав такоже до Америки і мализме заплату. То була трудна робота, бо треба було острим паперым чистити і барз боліли пальці.

В.М.: Чи то було в Осеку?

М.М.: Так, в Осеку. Приходили помагати і Герейчакова і іншы але при тим не барз хотіли робити, бо то була трудна робота.

В.М.: Я мамо памятам, же як ходив єм до школы до Любіна (1960?), то мешкализме в Осеку.

М.М.: Так, але мы там довго не мешкали. Пришов до нас Федош і повідав, же Пільсевіч продає свою хату, а мы не мали гроши, жэбы ёй купити. Мали зме єдно паця (свиню). Тато пішов і якоси ся добесідував так, же продализме туту свиню і дали на туту хату задаток. Але Пільсевіч оголосив, же продає і товдвы було юж веце купців і давали выжшу ціну як була згоджена з татом. Тато йому товдвы повів: - “як дахто тобі дає выжшу ціну, то я ти дам таку саму, але повідж правду”. Не памятам юж о яку суму гроши ходило. То було в осени 1960 року. До того дому було 4 гектары поля. Поле тото зме обсіяли так, же робилизме на полі і при ризбі. О тим часі нашы люде в Америці понаходили своіх ту на заході в Польщы, а гдекотры юж зачали выїжджати до Америки. В 1959 році на виїзд записалися Кухты і Бобриха, хоц Бобриха виїхала скорше од Кухтових. Марися Кухтова – дівка Михала поїхала сама і Василь

сам – кожде осибно. А потім Ваньо, Ірка, тато і мама. Хтоси твому татови гварив, жебы ся тиж до Америки записав. А тато му повів, же він там не ма жадной родини. Тато споткав ся на дорозі зо Штефаном Пилипом, бо Пилип працував в Повітовім Заряді Публичных Дорог. Быв ҳам повітовым дромоміщом. Надзорював і керував роботами. Пилип тиж гварив, жебы ся тато записав. А внет довідализмесь, же уйко Павел – мій брат пішов до Англії і там быв кілька років, а потім писав до дальшої родини в Пенсильванії, жебы го взяла до Америки, бо знав, же дома в горах юж не ма никого. Выїхав там, даkus поробив, але сталой роботы тиж не мав. Потім Сикоряк з Бруклінà взял го до роботи на Лол Стріті. . Там достав роботу і там робив аж до пенсії. Тато ся зареєстрував. Потім як Бобриха іхала до Америки, то я єй дала адрес до уйка Павла. Она наш адрес йому переказала і так зме ся порозуміли. Мы написали чи бы нас не взяв до Америки, чи бы нам не выслав папери. Уйко хотів приїхати до Польщы і видіти як мы жыєме і што маме. И приїхав. То было в 1964 році, на 4 місяці перед нашим одіздом на м/с “Стєфан Батори” до Монреалю.

Приїхав і гварит: -“гаждивку мате, діти мате, то не ест вам зълі”. А мы чогоси хотіли іхали до Америки. Гварив, же якбызмє іхали то жебызме хату не продавали, бо якбы треба было ся вернути, то жебы было где. Але мы хату мусіли продати, бо подорож хотіли зме оплатити польськима грошами. Боялизмесь дакого пустити до хаты, бо і потім міг бы нас не пустити якбы треба было вернути. Од уйка Павла пришов лист, же выроблят нам запрошыня і іншы папери. Як тато взяв тот лист до рук, то так ся вистрашыў – як гварив, же аж му волося на голові стояло. Хоц наразі быв лем лист. Повілизме, же хату продавати юж не будеме. Хотів єй купити Федак. Він мав в Америці брата і написав до нього чи бы му не поміг. Брат ся згодив і обіцяв заплатити нам в Америці, як мы там доіхаме. Мало то быти 1000 долярив. Подорож “Баторым” оплатилизмє своіма грошами якы мализмє з ризбрьства. Юж в Америці його брат приїхав до нас з Чікаго і нам выплатив – выписав чек на тоты гроши і іншы якіси процент нам додав і было того понад тисяч долярив.

В.М.: Тепер мамо вернемеся іщи до Гировы. Оповіджте мі о своїй мамі – одкаль походили і з якого села?

М.М.: Моя мама вродилася в Гирові. Мама била од Лаца. То была така велика родина Лаців. Вшытки пішли на схід. Они мешкали в горишнім кінци села. Бабця походила з Мшаны. Моя мама называлася Пелягія Лац і вишла за муж за Теодора Граничного і называлася Гранична. Одкаль походив дідо, то я не знам. Памятам як спотыкалася родина при церкви, то Гировяне все запрашали родину з інших сіл до себе на обід. Тота православна церков згорила і згорили вшытки метрики, та і моя. Тепер старши люди пишут до Гировы, бо там мешкат єден Мисцовян і він іде до Коросна і ім тоты метрики вынайдує.

В.М.: Повіджте мі іщи, хто з вашых братив і сестер жые, а хто вмер?

М.М.: На Україні померла сестра Ганя – не знам в котрим році. Помер брат Штефан і брат Ваньо з Осєка. Брат Штефан мав дві дівкы. А кілько ся му іщи вродило на сході то не знам. Сестра Ганя як іхали до Росії то мали дві дочки. Была oddана за Павла Ороза з Гировы. Єй дівкы то Марися і Євка. Они были деси далеко на Україні, а потім вшытки втікали ближше домів, ближше Польщы і затрималися в Самбори. Як вертали з України то ішли дорогом, а не потягом. Він провадив корову. Не знати як ся стало, же го подибно переїхало авто. Але там так было, же і за козу могли тя забити. По його смерти вродився ім іщи хлопец.

В.М.: Вас было пятеро, чи так?

М.М.: Так. Штефан, Ганя, Павел, Ваньо і Марися. Штефан был найстарши, а я наймолодша. Так нас по сьвіті розогнали, же єдны сут похованы на українскі земли на сході, други на землях понімецьких в Польщы, а я нашлася ту аж в Америци. Лем мої предки зостали в наших горах, в своїй земли, на цмунтери в ріднім селі.

Глядайте нас під тым адресом інтернету:
<http://lemko.org/wisla/malomice/>

ПОМЕР МИХАЙЛО ДОНСКІЙ

Дня 2 марта 2001 року закінчив життя знаний Лемкам політик і народно – громадський і культурний діяч МИХАЙЛО ДОНСКІЙ. Мав святкувати 82 роки - Ден Уродин – 15. 03., но нагла хворота покликала го до шпитале з якого по тяжкій операції юж домів невернув.

По поверненю з США остатні роки жив сам в Горлицях. Жена і діти не хотіли вертати з Америки до краю.

Народився в селі Воля Цеклинска повіт Ясло 15. 03. 1919 р. в селянській родині. Життя покійного од молодості не було легке.

Война в 1939 р. і німецька окупація Польщі втягли Го до борби з гітлерівським фашизмом. В ясельськім арешті грозила му смерт, од якої уратувало Го польське збройне підземля А К. Не міг юж вернутися до нормального життя. Змушений був продовжати дальшу борбу в партизантських oddilaх в яких повірено му командування.

По визволиню Лемковини в 1945 р. совітські і нови польські органи влади покликали го до нових органів влади в Горлицях.

Коли смотрів на виселення Лемків на схід , в тім і Його села і родичів, постановив іхати за нима. До 1958 рока жив во Львові де заложив свою родину. По змінах в Польщі за Гомулки вернув з України до Польщі.

Ту почав активно діяти на полях рідної лемківської культури в таких обставинах, на яких позволяли тоді партійні і урядові органи влади в Польщі. В діянню УСКТ все ставав в обороні знищеного регіону лемківського по акції “Вісла” і помогав вертати вигнаним Лемкам в рідні гори. При УСКТ покликано до діяння Лемківську Секцію, яку Михайло очолив. Был співорганізатором першого на Лемковині по 2 – гій войні фестивалю лемківських колективів в Лосю 1962 р. і 2 – го фестивалю в Устю Рускім в 1963 р. при одкритю пам'ятника борцям з німецьким фашизмом на Лемковині. Быв головним організатором будови того пам'ятника. Од фестивалю УСКТ в Кошаліні в 1969 р. помогав організовувати ансамбль “Лемковина” в Білянци, а скорше о рік в 1968 Музей Лемківської Культури в Зиндранові..

По написаню писма до партії і головних органів влади о долі вигнаних лемків і направлению кривд, яке підписал і покійний Михайло в 1971 р. , Він і цілий лемківський актив в горах дознає немальих переслідувань. Михайло вишмаряють з УСКТ, звільняють з директорської роботи. Ліквідують Лемківську Секцію і перестають діяти в горах артистичні колективи в тім і ансамбль Лемковина.

Михайло з родиною виїзджає до США. 12 років ріжного життя за океаном розлучило Го з Лемковином. Юж яко емерит задумав вернутися до краю і замешкав в Горлицях де быв співтворцем Обєднання Лемків в 1989 р. і повнів функцію заступника голови той організації до I – го Зізду в Сярах. Помагав немало в організуванню ватряних свят в Ждини. На ювілей 10 – ліття “ОЛ” юж не пішов, бо не годився з новими лідерами. Остатні роки хотів творити нову лемківську організацію, яка бы направду єднала Лемків.

Як видиме, то життя пок. Михала і Його родини не було легке, як ціла лемківська доля. Можна бы о Нім писати немалу книжку.

Мав 4-х братів і Він помер юж остатні. Похорон одбувся аж за тиждень по смерті, 9. 03., бо родина ждала на приїзд з Йонкерсу доньки Марисі. Скорше приїхав молодший син Володимир. Не могли приїхати, жена Ольга і старший син Ваньо з причини слабого здоров'я.

Похорони одправи релігійни провели православні священикі Галчик Василь з Криниці і Дубец Роман з Горлиць в нові горлицькі церкви - пам'ятнику св. Мученика Максима Сандовича.

Крім двоє дітів з США похороном активно занималися – син брата Штефан з женом зо Львова. На горлицькім цмунтері крім священиків пращальни слова висловив Павел Стефанівский і Петро Трохановский.

Поминальне погощіння родина зорганізувала в парафіяльнім домі при церкви в Горлицях.

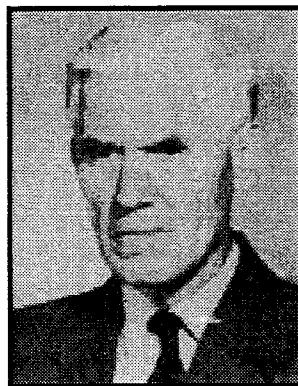
ВІЧНА ТОБІ ПАМЯТЬ БРАТЕ ЛЕМКУ МИХАЛЕ.

Найгорлицька земля буде Ті пухом.

Житьовои Приятеле в краю і з Україны

*Рада Музейного Товариства
i Редакция “Загороды” в Зиндранові.*

ПОСМЕРТНЫ СПОМИНЫ

В перших днях того рока з великим жальом пожегнали змєс сьв. Памятій покійного Петра Феціцу. Помер в Кракові 31 грудня 2000 р. Жив 84 роки. В своїм довгим життю Петро перешов призначену Мульюсом свою тернисту дорогу, на котрі були розмітти перешкоди і зимно і голодно, і все під гору. Його вроджена сильна особовість сельського хлопця, вихованого серед загартуваних гірських людів призвищаєнних до недостатку позволила Му на поконування найтруднішых перешкод і здобування щеблик по щеблику добрий освіти і своєго місця серед вченых людів.

Покійни Петро пришов на сьвіт 7-го червня 1917 рока в сельські родини в селі Ганчова. Ту в Ганчові вчався в школі, ходив до церкви і ту серед тих людів наповнялася Його душа богоцтвом своєї лемківської культури, котру так страшні любив і шанувал до остатніх своїх днів. То з тамтых часів, молодого хлопця запамятав і часто описував звичай весільны, звичай вельких съвят як Рождество Христове і Великден, вечирки і щедраки.

Цілом своїом душом, своїм естетством привязані були до своєго народу, до своїх гір, до своєї Лемківської Землі, зашто і міцно потерпів всаджені до вязниці в Яслі в 1941 році де за свій патріотизм – русинізм одсідив рік часу. Належав Петро до горлицьких бурсаків, вчався в гімназії в Горлицях і в Новому Санчи. Науки закінчив на Університеті Ягельонським в Кракові і в тым місті позостав до кінця своєго життя.

Была і друга сторона життя покійного Петра – сторона духовна. Ани на хвилю не забыл о своїм родоводі. Дуже писав о давных звичаях але і о справах суспільних, важних для лемківської вспільноти. Писав всяди, до Карпатської Русі, до

Нашого Слова, до Загороди. Писав одважні, бо знав право, писав і о тым величезним безправю яке доткнуло Лемків. В роках 1958-1959 приїзджав до Зеленої Гори де найсьмільше Лемків виступували до польських властів о права повороту на свої землі. Ту спотыкається з молодими діячами, додавав отухи, помагав писати розмаїті петиції. За туту діяльність тогодишні польські власті наложили на Него домовий арешт і през долгі роки слідили кажди Його крок, писаны през Него і до Него листи. В остатніх роках тішувався Петро каждым спотканьем Лемків, каждом Ватром і каждом Службом Божом. Памятам Його слова: “моя рідна лемківська земля тримат мене при життю”. Был Петро як тверди гірські бук зроснени з горами, зо своїом земльом, своїма людми, своїом Лемковином. Жаль, же ся юж не споткame, не побесідуєме о наших лемківських справах так як товды, в роках 1958-59 в Зелені Горі. В свої діяльності для добра Лемків записав Петро дійовы сторони о которых може не дуже люди знає, был то барз скромни а Велькі Чловек. Мишлю же спомини з Його життя, писаны Його руком будеме описувати.

Покійни Петро зостане в наши памяті як скромни, тихі Велькі Чловек.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМЯТЬ.

Родині покійного складаме выразы жалю.

Ярослав Зволінські
і Редакція “Загороды”

ПОХОРОННА ПОДЯКА

Щире Спаси Боже о. Миронові Михайлишинові і о. Павлові Сівцові за св. Літургію і похоронні обряди моого Няня бл. Памяти

ПЕТРА ФЕЦІЦІ

Всім тим, котрі взяли участь в похороні моого Няня, в яких памяті залишиться Він як вірний син Лемківщини и Всіхдній Церкви, особливо тим що приїхали з України і з Лемківщини хочеме з серця щиро подякувати.

Донька Марія, син Антон с родинами.

10. 03. 01 р. м. Львів

До журналу "Загорода"

З великим задоволенням беру в руки Загороду і читаю. Журнал цікавий своїм інформаційним матеріалом. В ньому довідуєсь про життя лемків у Польщі. Так в Загороді № 4 (27) 2000 р. прочитав статтю аноніма "Наші останні дні в Смеречнім в вересні 1944 р." Цікава стаття і потрібна. Шкода, що автор не підписався. Дуже актуальний відгук на неї написав Я. Зволінський. Зокрема, п. Зволінський пише "...барз добри же о тих незнаних подіях довідуємся од правдивих автентичних свідків, а тих свідків єст юж штораз меньше. Нихто ліпше од нас лемків не одтворит правду о нас ..." І то є щира правда. А ще на сторінці 46 довідався, що вийшла в Польщі книжка "Ізби і Білична давно і тепер". Я вважаю, що такі книжки, окрім публікації про наші, здебільшого, неіснуючі села є дуже цінним історичним джерелом для майбутніх поколінь, історії, етнографії, географії, топоніміки.

З цієї нагоди хочу повідомити читачів Загороди, що Фундація дослідження Лемківщини у Львові теж працює в цьому напрямку. В щорічних наших календарях друкуються відомості про села, які не існують. В 1999 р. Фундація видала книжку "Одрехова в минулому 1419 – 1999 р.", авторів Івана Майчика і нині покійного Миколи Цуприка, редактор Я. Швягла. Загалом Фундація видала за 10 років 22 книжки. Про одну з них "Діячі науки і культури Лемківщини" в Загороді № 4/2000 р. на стр. 47 П. Когут написав. Фундація видає книжки під назвами "Бібліотека Лемківщини".

У Львові започаткована ще одна серія "Історія сіл Лемківщини". В цій серії в 2000 р. вийшла книжка "Село Мшана на Лемківщині" автор Марія Сторчак – Вавричин, редактор проф. Іван Щерба. Книжка написана з великою любов'ю і знанням історії, географії, фауни і флори, топоніміки. Автор вміло використала архівні матеріали і спогади односельчан. В книжці подані дані про мешканців села, список господарів, власників будинків, історію церкви в Мшані, школництво, народну торгівлю, ремісників, ковалів, теслів, столярів тощо.

З болем в серці авторка описує про евакуацію села, останні дні перебування селян на своїй рідній землі.

Не дивлячись на історичну спрямованість книжки написана вона колоритно, гарною мовою з ліричними віступами, читається легко, захоплююче.

Бажаю п. Марії доброго здоров'я і творчого натхнення для написання книг про сусідні села в майбутньому.

Голова ФДЛ у Львові
Я. Швягла.

T U H A

Czy można umrzeć z tesknoty?

Do niedawna sądziłem, że to jedynie wymysł wybujałej fantazji poetów i pisarzy. Po spotkaniu z nią zmieniłem zdanie.

Maria zmarła kilka tygodni temu w złotoryjskim szpitalu. Zgodnie z ostatnią wolą spoczęła na przy cerkiewnym cmentarzu w Wierchomli pod Krynicą, by znów móc do woli i bez przeszkód nasłuchać się śpiewu ptaków, szumu ukochanego potoku i smętnych opowieści starego beskidzkiego lasu. Wróciła, chociaż nie o takim powrocie marzyła przez całe życie.

Pochodziła ze znarnienitego wierchomlańskiego rodu Keklaków (według osiemnastowiecznych źródeł Keklańczyków). Jej babka, Krystyna Cidyłł, była w Wierchomli nauczycielką. Rodzice - Adam i Warwara należeli do najzasobniejszych gospodarzy we wsi. W domu było ich siedmioro - pięciu braci i dwie siostry. Maria przyszła na świat wraz z bliźniaczką Katrą, 26 września roku państwa 1927. Dzieciństwo i młodość spędziła w rodzinnej wiosce. Tam skończyła szkołę podstawową, a później już w latach okupacji, szkołę rolniczą. Aktywnie uczestniczyła w życiu kulturalnym i religijnym wiejskiej społeczności. Śpiewała w cerkiewnym chórze, udzielała się w kilku młodzieżowych organizacjach. Podobnie jak wielu jej rówieśników marzyła o lepszej światlanej przyszłości Łemkowniny. Przesiedlenia zniwezczyły młodzieżowe plany. Wraz z rodziną trafiła do Olszanicy pod Złotoryją. W nowej rzeczywistości nie mogła znaleźć dla siebie miejsca. Zamknęła się w sobie. Nieczętnie rozmawiała z obcymi. Wydawać się mogło, że nie ma zbyt wiele do zaoferowania. Nic bardziej błędnego.

Do Olszanicy pojechałem za namową Michała Oleśniewicza. Przygotowaliśmy właśnie wystawę o Łemkach. Jak wynikało ze słów pana Michała, pod Złotoryją mogłem liczyć na kilka eksponatów. To co zobaczyłem i zapisałem na miejscu, przeszło moje najśmiesze oczekiwania. Maria, początkowo nieufna i zamknięta w sobie, stopniowo zaczęła powierzać mi swoje skarby i tajemnice. Czyniła to niczym wytrawny dyplomata. Powoli, z rozmysłem. Na początek podarowała malowaną glinianą miskę, z której niegdyś jej rodzina spożywała wspólne posiłki, później pokazała kilka pożółkłych fotografii i dokumentów. W końcu zniosła ze strychu stary przedwojenny kołowrotek i zaczęła prąść. Na dłuższą rozmowę zabrakło już czasu.

Na kolejne spotkania umówiliśmy się telefonicznie. Przywitała mnie już na progu. Wyglądała zupełnie inaczej niż poprzednio. Włosy, starannie

splecone w warkocz, spięła w kok. Ubrała własnoręcznie wyszytą bluzkę i zapewne również przez siebie wykonany gorset. Kończąc przedzenie zaczęła snuć swoją opowieść; o weczirkach, o dawnych zwyczajach i obrzezach. Nie skrywałem swojego zachwytu dla niej. A widać, że i ona pomału nabierała do mnie zaufania, bo raz po raz przerywała pracę, by znieść ze strychu kolejne przedmioty ze swojej skarbnicy. Za któryms razem przyniosła zwój czarnego wełnianego sukna. "Utkałam je jeszcze w górach. Ale na uszycie ubrań zabrakło czasu. Wzięłam więc na pamiątkę". Nie wierzyłem. Przez ponad pięćdziesiąt lat przechowywała sukno. Tylko dla tego, że utkała je w swoim rodzinnym domu, tuż przed wysiedleniem. To był jednak dopiero początek naszej znajomości.

Następnym razem opowiedziała mi o latach okupacji i przesiedlenia, powierzając wiele tajemnic, o których wcześniej rozmawiała zapewne tylko z rodziną. Nie chcę ich zdradzać teraz, ale zapewniam, iż przywróciłyby o zatrzymany głowy niejednego historyka.

Po kilku wizytach zrozumiałem, że przechowywane przez nią przedmioty są tylko uewnętrzniem stanu jej duszy. Tak naprawdę ważna była pamięć. Pamięć o rodzinnych stronach, dawnym życiu, młodzieńczych fascynacjach. Świat, o którym opowiadała, przestał istnieć. Jego namiastką pozostały przywiezione z góra przedmioty - gliniana miska, kawałek sukna, hunia (kurtka wełniana), chustki, kołwrotek, kołyska... Zamykając się z nimi w swoim małym pokoiku na poddaszu miała kawałek dawnej Łemkowniny.

Pod wpływem rozmów z Marią w lipcu tego roku po raz pierwszy odwiedziłem Wierchomłę. To piękna miejscowości, położona nad malowniczym potokiem, na skraju Popradzkiego Parku Krajobrazowego. Zrozumiałem dlaczego tak za nią tęskniła. Postanowiłem, że we wrześniu znów Marię odwiedzę. Kilka dni temu dowiedziałem się, że zmarła.

Keklakowie i Sobczyszakowie (Katarzyna wyszła za mąż za Michała Sobczyszaka z Żegiestowa) wciąż kultywują łemkowskie tradycje. Brat Marii Stefan był nawet redaktorem "Karpackiej Zorii" i kalendarza "Łemko Sojuza".

Maria, chociaż nie doczekała się własnych dzieci, swoją miłość do Łemkowniny przekazała wnukom Katarzyny. Ale chociaż mówią po łemkowsku i odwiedzają rodzinne strony, mają dwie ojczyzny - tą z opowiadania babci i realną, legnicką, w której żyją.

Maria miała tylko jedną - Łemkownię. Za nią tęskniła całe życie i do niej wróciła po śmierci.

*Jerzy Starzyński
Wersja 10(20) 99*

ZA CHLEBEM DO BIEDNIEJSZYCH

Moje "szmuglerskie" przygody na Słowacji.

Tytuł "szmuglerskie" podałem tak sobie dla żartu, to nie prawda, nasz przygraniczny handel ze Słowakami w latach 1945 - 47 był prostym zwyczajnym ludzkim odruchem obronnym dla ratowania życia przed głodem.

Moje pierwsze na ten temat przygody rozpoczęły się od słuchania różnych opowiadań starszych ludzi z przed 1939 roku.

Na wstępie muszę zaznaczyć, że w naszym domu były schadzki ludzi z całej wsi. Schodzili się dorosli i młodzież z całej wsi przeważnie wieczorami oraz w niedziele. Kilku godzinny pobyt umilali sobie grą w karty, muzyką śpiewem oraz opowiadaniem różnych przeżytych zdarzeń. Najciekawsze z nich opowiadali mężczyźni, którzy byli na pracach w Ameryce, Brazylii, Argentynie, w Rosji i innych krajach. Byli i tacy, którzy walczyli na dalekim wschodzie z Japończykami i innymi narodami Azji. Do najciekawszych należały opowiadania z pobytu w Ameryce Pół. i Południowej, gdzie z narażeniem życia trzeba było stanąć oko w oko z kowbojami.

A już do bardziej żartobliwych i codziennych należały opowiadania z wydarzeń bieżących tj. z nagminnym przekraczaniem granicy Słowacji w celach wymiany handlowej do której to rościli sobie ambicję niemal wszyscy mężczyźni, a nawet i kobiety. A żartobliwych dlatego, że niektórzy wychodzili na tym jak "Zabłocki na mydle." Nasłuchałem się tego tak dużo, że mógłbym napisać Narodową Epopeję.

Kontakty z rodakami ze Słowacji odbywały się przez zieloną granicę i w czasie hitlerowskiej okupacji. Miali one ciągły charakter wymiany towarowej, korzystnej dla obu stron. Natomiast po wojnie w latach 1945 - 47 kontakty te rosły do rangi być albo nie być. Stały się one głównym kanałem przemycania żywności dla przetrzymania rodzin.

Z tego co ja zapamiętałem, to już od początku 1945 r., przenosiłyśmy na Słowację głównie: naftę, benzynę, olej, ropę, świeczki oraz

naczynia drewniane jak: konwie, dzieże, szafliki i koszyki. Za to pobieraliśmy: zboże, mąkę, fasolę, cukier, słoninę itp. Mimo tego, że korzyść była po obu stronach, to jednak Słowacy mniej byli skłonni do nielegalnego przekraczania granicy.

Ja na Słowację pierwszy raz pojechałem z tatą w 1945 roku furmanką. Jechaliśmy polnymi drogami przez Wilśnię, Olchowiec do Szarbowa. Przejazd polnymi drogami był bardzo trudny, ponieważ rozryte one były przez czołgi i pękające pociski. A że było to wczesną wiosną na polach leżały jeszcze ciała zabitych żołnierzy. Na furmance zawieźliśmy na Słowację ropę, naftę i benzynę. Za to przywieźliśmy cały wóz żywności, która wystarczyła nam na parę miesięcy. Akurat w tym czasie zielone granice nie były jeszcze pilnowane. Podobnych wyjazdów było kilka, niektóre z nich tylko do granicy.

Następne moje wojaże na Słowację były piesze. Jeden raz wybrałem się z mamą, sąsiadką i kolegą. Zawędrowaliśmy aż blisko Bardyjowa. Tam na służbie u gospodarza był mój brat Teodor oraz trzech kolegów ze Smerecznego. Mili gospodarze gościli nas u siebie przez 3 dni. Na drogę powrotną dali nam mąki, fasoli, słoniny i białego chleba domowego wypieku. Na plecach dźwigałem około 7 kg. Z tamtej słowackiej wsi, nazwy nie pamiętam, do Mszanej mieliśmy około 50 km. Szliśmy pieszo, ścieżkami po przez wzgórzania i góry pełne 14 godzin. Ze zmęczenia i bólu nóg, wydawało nam się, że stopy nasze grzędzą w twardym skalistym gruncie. W domu, naszego powrotu oczekiwano mocno. Kiedy przekroczyłem próg, rodzina jadła chleb z mojego woreczka prosto z pleców. A dlaczego tak, komentował nie będę. Na następny dzień i przez dalsze dwa tygodnie leczyłem pęcherze na całych stopach.

Następne moje przejścia przez zieloną granicę były już z przygodami. Oto pierwsze na które wybrałem się sam. Wtedy miałem zaledwie 13 lat. Drogę pieszą wybrałem przez las Niklowec, Wilśnię i ciemny stary bukowy las, który łączył Wilśnię z pierwszą wsią słowacką Szarbów. Mimo tego, że był to słoneczny, ciepły, letni dzień, to w tym lesie było ciemno, zimno i strasznie. Ale zanim zanurzyłem się w jego bujnej zieleni, na polach Wilśni pomie-

dzy krzakami tarniny i jałowcami napotkałem ludzkie rozkładające się ciała. Ich białe nagie czaszki z głębokimi dołu oczami oraz wyszczerzonymi zębami, wywołały na mnie niesamowite przerażenie. Byłem przeszyty strachem od stóp do głowy. Dalsza moja podróż przez las była ciężkim przeżyciem. Każde skrzypnięcie gałęzki, każde przefrunięcie ptaka z drzewa na drzewo podnosiło mi na głowie włosy. Nawet śpiew ptaków wydawał mi się szczebiotem ostrzegawczym. Idąc w wielkim napięciu nie oglądałem się ani w lewo, ani w prawo a tylko wzduchałem i prosiłem Boga, aby mi pomógł przejść chociaż ten jeden raz. To dobrze, że w tym lesie nie spotkałem już ani zajęca, bo w moich oczach urósłby on do wielkości niedźwiedzia.

Kiedy znalazłem się już po stronie słowackiej na schyłku góry odetchnałem z ulgą. Usiadłem i przecierałem oczy. Przedem mną 100 metrów pasło się stadko owiec, a trochę niżej bydło. Po środku siedziało kilkoro ludzi. Poprawiłem sobie niewielkie zawiniątko z tytoniem i ruszyłem w dół. Ominąłem pastuszków. Nagle 300 m przed sobą zauważylem trzech słowackich żołnierzy idących w moją stronę. Zesztywniałem i zbladłem. Aby nie dać się rozpoznać wziąłem do ręki długi kij i podgoniłem do góry kilka krów, po czym dołączyłem do pastuchów i usiadłem przy nich. Oni popatrzyli na mnie i na siebie i w milczeniu pozostaliśmy kilka chwil. Żołnierze przeszli obok nas, powiedzieli; dobry den - i poszli w górę. Wtedy jeden z nich zapytał mnie do kogo idę. Odpowiedziałem, że do Bobaka. Któryś z nich powiedział; "ja sem Bobak". Zaraz poszliśmy do jego domu. Tam mnie przenocowali. Za tytoń dostałem mąkę i rano najstarszy Bobak wyprowadził mnie na granicę i powiedział, abym się nie bał, bo wojacy przychodzą tutaj raz albo dwa razy na tydzień. Za parę godzin szczęśliwie wróciłem do domu.

Na spotkanie następnej przygody wybrałem się z bliskim kużynem Teodorem. On był starszy ode mnie o 4 lata. Słowację znał dobrze ponieważ przebywał tam przez kilka miesięcy uciekając przed frontem. Jak zawsze szliśmy ścieżkami i grzbietami gór omijając wsie i miasteczka. Tym razem zawędrowaliśmy za Świdnik. Była już pora obiadowa. Byliśmy mocno głodni. Zatrzymaliśmy się

w dużej pięknej wiosce. Idąc drogą zauważyliśmy około 100 m przed nami dwóch żołnierzy. Skręciliśmy w pierwsze lepsze podwórko. Blisko nas była otwarta stodoła. Weszliśmy do środka pociągając za sobą wrótka. Po chwili zjawili się żołnierze. Rozejrzeli się i poprosili z domu gospodarza. My nie czekając wyskoczyliśmy tylnymi drzwiami i położyliśmy się w redlinach kartofli. Żołnierze i gospodarz wszczęli poszukiwanie w stodole, stajni i szopie. Po czym gospodarz ze swoją żoną wyśmiali ich, że w biały dzień zwidują im się duchy. Ach wojacy, wojacy z wami to śliwki rwać, a nie wojować - skwitowała ich żartobliwie gospodyn. Rozgniewani i roczarowani odeszli. Po około 30 minutach weszliśmy do mieszkania. Gospodarz zapytał skąd się wzięliśmy i gdzie byliśmy. Opowiedzieliśmy mu całą historię i poprosiliśmy o trochę jedzenia. Gospodarz okazał się dla nas miły i wyrozumiały i kazał gospodyn podać nam smaczne pierożki z serem, biały chleb, masło i mleko. Ucztowaliśmy jak przed pięcioma laty. Tymczasem gospodarz zasmiewał się do rozpuku, a potem zapytał nas gdzie idziemy. Teodor, jako starszy odpowiedział, że chcemy się naiąć do pracy. Gospodarz zostawił go u siebie. Ja nie znalazłem pracy, bo wszyscy odpowiadali, że jestem za mały. Przenocowali mnie i dnia następnego powróciłem do domu.

Latem 1946 r granice pilnowane były już po obu stronach. Tym razem wybraliśmy się na Słowację tym samym szlakiem co zawsze, mój brat Michał i ja. Szliśmy ostrożnie ciągle lasem, obserwując i nasłuchując, aby nie nadziać się na wojaków. Byliśmy już 7 km za granicą. Kiedy dochodziliśmy do szczytu góry, za nami przyspieszonym krokiem podążało 3 żołnierzy. Po przekroczeniu garbu ruszyliśmy biegem w dół lasu. Nieopodal ścieżki robotnicy leśni wycinali i korowali kopalniaki. Przedstawiliśmy im szybko nasz kłopot, robotnicy natychmiast kazali zdjąć bratu marynarkę i dali mu do pracy siekierę, mi kazali nosić gałęzie na ognisko. Za kilka minut pojawiły się mocno zdyszani żołnierze słowaccy i sypiali, czy tedy przechodziło dwoje ludzi. Robotnicy odpowiedzieli szybko, że tak. Za przyjazną pomoc obdarowaliśmy ich papierosami i sami wracaliśmy w drogę powrotną. Tytoń i papierosy sprzedali-

śmy po drodze we wsi i zrobiliśmy w sklepie małe zakupy. Wypad ten był absolutnie nieudany.

Ostatni raz przechodziłem przez granicę na Słowację zimą z 1946/47 r. Wybrałem się na nartach z dalszym kuźnem. On był pierwszy raz, a ja chyba po raz 15-ty. Jechaliśmy po odbiór cukru za dostarczone naczynia drewniane przed kilku miesiącami. Pogoda była myśliwska. Przy bezwietrznej pogodzie spadały grube płaty śniegu. Widoczność była słaba. Mogliśmy sobie pozwolić na przejazd otwartą przestrzenią. Narciarz z niego był kiepski, ciągle mi się przewracał. Po stronie słowackiej pogoda się przejaśniała i trzeba było przemieszczać się lasem. W Szarbowie zatrzymaliśmy się w lesie nad pierwszą chałupą. Kuźna zostawiłem w potoku, a sam zjechałem do tej chałupki zrobić rozeznanie. Zapukałem do drzwi, otworzyła mi młoda kobieta i poprosiła mnie do mieszkania. Zapytałem, czy we wsi są "wojaki". Ona nic się nie odezwała. Przy oknie, zasłoniętym do połowy, siedział w swetrze młody barczysty mężczyzna. Spoglądał w moją stronę i uśmiechał się. Po chwili zapytał mnie po co mi "wojaki". Odpowiedziałem, że jestem z Galicji itd.

Wtedy on wstał i oznajmił mi, że on jest wojakiem i zabrał mnie do dowódcy strażnicy. Zdąbiałem i zbladłem. Zakołysałem się na nogach i poprosiłem go, aby mnie puścił, to wróć do domu. On jednak poprowadził mnie do trzeciego domu i tam zameldował porucznikowi kim jestem. Pytał mnie bardzo spokojnie i grzecznie dlaczego tutaj przyjechałem. Tłumaczyłem mu, że jechałem do Olchowca do stryja i pobładziłem. Byłoby wszystko dobrze, gdyby nie znaleźli mojego kolegę. Przyprowadzili go również do dowódcy i zapytali, czy to ja jestem jego kolegą. Rozdzieliли nas i zaczęli stawiać bardziej dociekliwe pytania.

Przenocowano nas oddziennie na placówce i rano porucznik zatelefonował do sztabu, co ma z nami zrobić. Otrzymał nakaz, aby nas do nich dostarczyć. Czekaliśmy dwa dni, bo były wielkie zaspy śniegu. Potem pojechaliśmy saniami około 15 km do wyższego dowództwa sztabu. Tam pytano nas tylko o jedno, kto nas tu przysłał i w jakim celu? Odpowiadaliśmy, że rodzice po cukier. Wtedy skonfrontowano nas z tym Słowakiem, który był nam dłużny. Przy spo-

tkaniu rozpoznał mnie i powiedział, że to prawda. Wtedy major powiedział do nas dość nerwowo, że gdybyśmy od razu powiedzieli prawdę, bylibyśmy w tym samym dniu odprowadzeni do granicy. A tak narobiliśmy im dużo roboty. Powiedział nam, że nie będą nas karać, bo rozumieją naszą biedę, ale trzeba brać przepustkę i przekraczać granicę legalnie.

Po powrocie do Szarbowia, jeszcze nas słowacka jednostka W.O.P. przenocowała, a rano sam porucznik wyprowadził nas na granicę. W tym miejscu poprosił mnie, aby w niedzielę przyszedł tu, pod wskazane drzewo, mój tato na spotkanie z nim. Do tego spotkania doszło. Rozmawiali o nielegalnym przemyście koni ze Słowacji do Polski. Akurat tato nic na ten temat nie wiedział.

Chciałbym podkreślić, już jako człowiek w zaawansowanym wieku, że w tamtych trudnych czasach nasz tato i my z nim, wykorzystaliśmy wszystkie możliwości umysłowe i taktyczne, dzięki czemu nie zabrakło nam chleba ani na jeden dzień. Na naszym stole nigdy nie podawano do jedzenia lebiody, czy pokrzywy.

Nie chciałem, aby czytelnicy posądzili mnie o samochwałstwo. Nie miałem takiego zamiaru. Moim celem było pokazać, jak często w sposób desperacki trzeba było poświęcać się, mając świadomość, że narusza się prawo. A czy można było postępować inaczej? Ze strony państwa nie mieliśmy żadnej pomocy. Żadna powojenna władza nie wykazała najmniejszego zainteresowania ogromem zniszczeń i brakiem środków do życia. A raczej było odwrotnie, przedstawicielstwo tamtej władzy, pozbawiło nas resztek prywatnej własności w postaci ziemi i lasów.

Kończąc chcę zakończyć starym przysłowiem, że "tonący i brzytwy się chwyta". I właśnie to czyniliśmy.

*Autentyczne przeżycia opisał
Aleksander Chudyk*

P.S.

Dorohy Bracia Słowacy. Byliste w tim czasie tyż bidny. Ale nam staraliste sia pomahati. Za to Wam hľuboký poklon i szczoira podiaka.

Wasz przyjaciel Aleksander.

ЛЕМКЫ - ЮВІЛЯРЕ НА УКРАЇНІ

Славно святкували 60-ти річний Ювілей Лемка з Радоцини Барну Андрія Петровича 23 лютого с. р. в Пустомитах де проживає і працює.

Андрія тепло витали представники влади як депутата міськради Пустомит, від освіти, "Фундації дослідження Лемківщини" товариства Лемківщини у Львові та богато інших. Урочисту частину продовжила конcertна програма лемківських пісень у виконанню Пустомитівського художнього колективу.

Продовжилось святкування Ювілею Андрія Барни у Львові в неділю 25 лютого. По відправі в лемківські церкви Андрія витали о. Анатолій Дуда, голова ФДЛ Ярослав Швягла, голова церквівного комітету Анатолій Петришак та інші, а був також Федор Гоч з Лемківщини – Польща.

Народився Андрій Петрович Барна 23 лютого 1941 року в селі Радоцина горлицького повіту на Лемківщині. В 1945 році батьків переселили на Україну в село Устиновка Кіровоградської області, а згодом в 1946 році переїзджають до Пустомит. Тут Андрій закінчив середню школу, працював трактористом і занимався спортом. В 1979 р. закінчує Львівський Інститут Фізичної Культури і стає учителем фізичного виховання в Пустомитівській середній школі н-р 2 де продовжує працювати.

В 1990 р. з Володимиром Шуркало і Марією Тарпачак організують в Пустомитах т-во "Лемківщина".

Андрій Петрович патріот Лемківщини, любить рідну Радоцину. Часто там буває, іздит на "Русалі" в Зиндранову, "Батру" в Ждині. У Львові активно діє в ФДЛ, церквівному комітеті лемківської церкви Володимира і Ольги, Т-ві "Лемківщина".

Андрія Петровича поважают за його любов до рідної землі Лемківщини, культури предків і в ден ювілею зичат довгих років щасливого життя і дальших успіхів в трудах для свого народу і рідної Лемківщини.

П. Лем.

МОЛОДИЙ ПАТРІОТ ЛЕМКІВЩИНИ

Шуркало Володимир Васильович народився 29 квітня 1951 року в Пустомитах на Львівщині де проживають його батьки після депортациі з села Радоцина на Лемківщині. Тут він закінчив середню школу, а в 1974 р. інтенерно – будівельний факультет Львівського Політехнічного Інституту. Будучи спеціалістом високої кваліфікації за короткий час роботи з майстра стає директором підприємства.

В перше побував у рідному селі батьків Радоцину в 1992 р. і хотяй там вже ніхто не живе, все позараз стало терньом, лише мурована школа без вікон і дверей та похилені хрести на цвинтарі нагадують що тут колись жили лемки. Володимир серцем і душою полюбив ту прадідівську землю, в ньому відізвались гени предків. З того часу по кілька раз в році іздит у Радоцину, упорядковує цминтар, ремонтує каплички, організує відправи і кермеш на Косми і Дам'яна, привозить дружину і маліх синочків, яким прививає гордість за своє лемківське походження. Для вшанування рідного села батьків знімає фільм про Радоцину і плянує видати книжку про Радоцину. Домігся, одну з центральних вулиць Пустомит назвати Радоцинською. Художник, лемко з Жидівського Дмитро Солинко, на прохання Володимира намалював серію картин про Радоцину.

Володимир Шуркало широко відомий як культурний лемківський діяч. Він член правління ФДЛ, церківного комітету, один із ініціаторів створення “Клубу патріотів Лемківщини”. Друкується в журналі “Зогорода”, газеті “Наше Слово”, виданнях ФДЛ, організує поїздки на “Ватру” в Ждині, “Русалія” в Зиндранові та інші культурні заходи на Лемківщині. Бере активну участь у роботі ФДЛ та всіх міроприємствах лемків на Україні і Польщі.

В день 50-ти літнього Ювілею лемки на Україні і в Польщі бажають Шуркалу Володимиру здоров'я, довгих літ щасливого життя та великих успіхів у діяню во славу Лемківщини.

Петро Когут.

ВІНОЧОК ДЛЯ ЛЕМКІВСКИХ ДІТОЧКОК

“Учте ся, учте Руснакы,
Як інши вчат ся народы”.

“Тож шануйме наше слово
Од велика, аж до мала,
Вшытко інше мы стратили,
Лем бесіда нам зостала.”

Іван Русенко.

*Василь Тирпакович
В КРАЮ РІДНИМ*

Дуже люблю в ріднім краю
Небо, сонце, квітя в гаю,
Рідну хыжу, сад, стодолу,
Учителів, діти, школу.

Ту соненько тепле гріє
І лагідний вітрик віє,
Ту з студенки пю водичку,
В зимі кормлю зайців, птицю.

Буду радо підростати,
Добрі вчытися і співати,
По лемківски все гварити,
Край і нарід свій любити.

Лемківщина наша мила
Дала нам орлины крила,
Бы зме ей обороняли
І достойно прославляли.

ЯРЬ - ВЕСНА

Ярьова пора – радіст для двора.
 Ярь красна квітками, а осін плодами.
 Квітень – з фіялками, діти з овечками.
 Як ся квітень сміє, то ярина зріє.
 Пшолы - до маю, а діти – до гаю.
 Радий яри младший старий.
 Што на ярь посієш, то в осени звієш.

ОЙ ЗАКВИТЛИ ФІЯЛОЧКИ

Ой заквитли фіялочки, заквитли,
 Вшыткы горы і потічки покрили.
 Зберала іх Марисенька раненько,
 А за ньою, молодою – татенько.

Ой не ходже, мій татоњку, за мною:
 Не мила мі бесідоњка з тобою,
 Лем мила мі розмовоњка з кым іншим,
 З тым шварненьким паробочком наймильшым.

ОДКАЛ СОНЕНЬКО СХОДИЛО

Одкаль соненъко сходило (2)
 Там дівча яблінку (3) садило.(2)
 Росни, яблінко, високо (2)
 А попри земли (3) шыроко (2),
 Квітни, яблінко, біленко (2),
 Врод мі яблочка (3) червены (2)
 Врод мі яблочко або дві (2):
 Єдно – милому (3), друге – мі (2).

Михайло Дзіндзьо НА ВЫГОНІ

Веселій хлопчык на выгоні
 На ранній росі пасе коні.
 На горбку сідит, красні співат,
 Аж голос в лісі ся озвыват.

Сонечко сходить, сходят росы,
 Щебече радісна пташына,
 Бо гнеска будзе красна днина.

Михайло Ковач РОСА

Спустило рано росичку,
 Росичка змыла травичку,
 Травичка краплі стрясала,
 Квіткам голівки змывала.

Луки чекали на росу,
 Без луки діточки босы
 Летіли, роса блищала
 І дітом ноги вмывала.

Якым Олеяр ДОЗДЖИК

Лій, дозджыку, помалішко,
 Насыт нашы поля,
 Падай, падай нам тихішко,
 Або – як ті воля.

ШТО ТО ЄСТ?

Над хъжами – срібна грушка,
До кждой хъжы - голузка,
Рано встає, гвечер лігат,
Голузочки срібны стігат.
(Сонце).

На штырох зрана чымчыкує,
На двох зас цілий ден мандрує,
А приде вечер, то на трьох,
Помалы суне і стогне: - Ох!
(Чловек)

На коликах – сто бочечок,
В кждй, може – сто мачечок,
Жеби іх посмакувати,
Треба бочечки розбивати.
(Мак).

Прилітує у садочек,
Ма чарівний голосочек
І виспівує співаноньки
Закоханым аж до ранку.
(Соловій).

Без обручів бочка біла,
А в нім – повно смаковила,
Хто бы хотів го випити
Мусит бочку роздусити.
(Яйце)

Иде віз желізний в світ,
Тягне го пекучий дріт.
Як не стане того дрота,
Віз зостане коло плота.
(Трамвай).

ВСТРІЧА ТРЕТОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

На старий Новий Рік в неділю 14 січня до Лемківської церкви святих Володимира і Ольги што в Лемківські зоні Шевченківського Гаю у Львові пришли Лемки што жують не лем во Львові і околиці але і з Прикарпаття і навет з заграниці, аби встрітити перший Новий Рік третього тисячоліття.

Сонечна, морозна погода напоминала Новий Рік в рідних Карпатах на Лемківщині.

О. Анатолій Дуда, лемко, што народився в Криници урочисто правив Службу Божу і панаходу за вшитких померлих Лемків. Прекрасно співав молодежний хор який спеціально приїхав з Пустомит. Хорова капела “Лемковина” дала цікавий концерт колядок на лемківські бесіді. Потім було освячення Музею Культури Лемків після реконструкції. Присутні з зацікавленням оглядали нови експозиції Музею – Культури Лемків.

А закінчились урочистості традиційном лемківском гостином. Незважаючи на мороз до пізного вечера при гостині Лемки споминали рідни гори, різдвяни свята і новий рік до війни на Лемківщині. З кждим роком все менше і менше свідків минувшини, бо вік робит своє і старши одходять у вічність, а тому спомини старших дуже цінні для молодежи.

Лемківска Церква і Музей Культури Лемків во Львові стали центром встречі Лемків розшмарених по Україні, живоючих на Лемківщині та ріжних країнах.

Надіємось що Всешишній в третьому тисячоліттю подарує ліпшу долю Лемкам.

П. Ластівка.

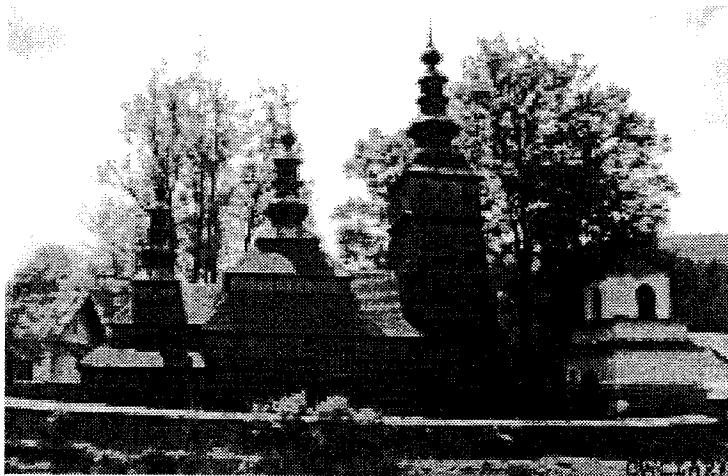

JAK ZOSTAŁEM MIŁOŚNIKIEM ŁEMKOWSZCZYZNY

Od roku 1969 jestem przodownikiem turystyki górskiej PTTK na obszar Tatr Polskich i Słowackich. Wiele lat "deptałem" te góry jako przewodnik Tatrzańskiego Parku Narodowego oprowadzając wycieczki i obozy wędrowne, przeważnie młodzież. Poznawałem także Beskidy Zachodnie. Aż raz pojechałem w Beskid Sadecki i Bieszczady. Tutaj zacząłem zapoznawać się z tym, co pozostało po ludziach zamieszkujących te tereny przed wielu laty. Były to ostatnie cerkwie, niekiedy w ruinie, resztki starych chałup, a także opowieści ludzi. Zacząłem zbierać tematyczną literaturę. Dało mi to część wiedzy o tym, kto tu mieszkał, co robił, co cierpiał podczas wysiedleń.

Komisja Turystyki Górskiej Zarządu Głównego PTTK organizuje każdego roku, zawsze jesienią, złoty-sympozjum przodowników górskich w różnych miejscowościach związanych z górami. I tak we wrześniu 1983 roku taki zlot miał miejsce w Sanoku w ramach sympozjum poświęconym w całości Łemkom i Łemkowszczyźnie. Wspaniały, arcydzieła referat otwierający zlot p.t. "Grupy etniczne Beskidu Niskiego i Bieszczadów. Historia i teraźniejszość" wygłosił p. prof. Roman Reifuss. Opowiadał tak pięknie, tak obrazowo, że wszyscy słuchali, jak zaczarowani. Wspaniały człowiek!

A następnie o budownictwie ludowym i sakralnym Beskidu Niskiego i Bieszczadów mówił p. dr Jerzy Czajka z Sanoka, potem przedstawił ciekawe przeźrocza p. Czesław Dylowicz z Krakowa, a o toponomastyce Beskidu Niskiego i Bieszczadów mówili p. dr Janusz Rieger z Warszawy. Dzięki

fot. autora

tym odczytom zapoznałem się dokładnie z tym wszystkim, czego miłośnikiem jestem do dzisiaj. Ale to nie wszystko, co miało wpływ na moje zaangażowanie, bo w dniu 23 września, przedostatnim dniu zlotu, odbył się występ zespołu pieśni i tańca "Łemkowyna" pod artystycznym kierownictwem p. Pawła Stefanowskiego i muzycznym kierownictwem p. Jarosława Trochanowskiego. Występ trwał, o ile pamiętam, przeszło dwie godziny. Jakie piękne i dojrzałe melodie, jakie staranne opracowanie i wykonanie. To było dla wszystkich wspaniałe przeżycie! Koniec występu został nagrodzony rzęsistymi oklaskami na stojąco!

W czasie trwania zlotu zwiedziłem dokładnie Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Stare domy, cerkwie, kościół - wszystko przeniesione z różnych miejscowości, których nie ma nawet na mapach i starannie odtworzone w nowym miejscu. W późniejszych latach, gdy każdego roku odwiedzałem Sanok, zawsze bywałem w skansenie. Raz, pewna młoda przewodniczka podczas oglądania wnętrza "chyży" zapytała "Czy czuje pan, że ta chata ma duszę?" Zaskoczyło mnie to pytanie, bo jak martwa rzecz może mieć duszę. Ale zaskoczyło mnie tylko na chwilę. Tak, w tej chacie czuło się duszę. Przymknąłem oczy i wyobraziłem sobie tych, co w niej mieszkali. Dzieci, kobiety, mężczyźni, ich krzataninę, ich życie i wreszcie ich dramat przynusowego odejścia w nieznane i obce. Ale część ich duszy przeniknęła ściany i pozostała na zawsze. Trwałem w takiej zadumie dłuższy czas. Przewodniczka, dyskretnie milcząc czekała, bo wiedziała, co czułem w tych chwilach. Dziękowałem Bogu za takie przeżycie.

W czerwcu 1994 roku pojechałem wraz z żoną na 6 - dniową wycieczkę autokarową w Beskid Niski zorganizowaną wspaniale przez koło PTTK przy Przedsiębiorstwie Geologicznym "Polgeol" w Warszawie. Piękna trasa (1300 km), około 20 miejscowości z przepięknymi starymi cerkwiami i kościołami. Plonem tej wycieczki było moich przeszło 100 zdjęć! Między innymi byliśmy w Zyndranowej, gdzie poznaliśmy p. Fedora Gocza i zwiedziliśmy jego Muzeum Kultury Łemkowskiej. Cieszyło mnie, że mimo tylu życiowych dramatów, Łemkowie są i trwają w swojej kulturze, w swoim środowisku. Tutaj zapoznałem się z pierwszym egzemplarzem "Zahorody". Co za wspaniałe wydawnictwo! W chwili obecnej właśnie dzięki p. Goczowi, a wcześniej p. Grabanowi z Krynicy, mogę pochwalić się, że mam komplet kwartalnika od pierwszego do ostatniego aktualnego numeru.

I taka jest krótka historia moich kontaktów z Łemkowszczyzną, jej przeszłością i teraźniejszością, z jej kulturą. Można było stać się jej miłośnikiem?

Zdzisław Grad
Warszawa

З ЖЫТЯ І ДІЯНЯ МУЗЕЙНОГО ТОВАРИСТВА

Дня 10 марта того року одбылося спітканя – нарада Президій Рады Музейного Товариства і запрошеного активу молодої лемківської інтелігенції. На спітканю омовлено дос шыроко приготування 10-го музейного свята “Од Русаль до Яна”, яке юж скоршесталено на 14-15 липця, справы музейны на літні туристичный час і видаваня музейного квартальника “Загорода” в біжучим 2001 році.

Юж розділено деякы роботи і функції для охочих приділити поміч в організуванню 10-той ювілейной імпрезы. Організаторы свята барз радо приняли зголошенну поміч нового музейного активу, а то: Ольга і Ганя Савчишин з Туринска, Мирослава Копистянска зо Снітниці і Петро Михаляк з Гладишова. Вшытки юж од давна читають “Загороду” і цікавляться жытъем – дольом музею, а в нім охороном памяток рідной культуры.

В повні свідомості о лемківських справах высловили жычиня стати членами Музейного Товариства в прагненю помагати і діяти для існування і розвитку Музею – скансену в Зиндранові.

Рада Музейного Товариства щиро витат новых Членів.

ПОЗДОРОВЛІНЯ ДЛЯ п. Ф. КУЗЯКА

В нр. 4/31/2000, на стороні 21 – “Ватра”, квартальник Обєднання Лемків, помістила “літературну оцінку” п. Теодора Кузяка, яка односиться до оціни діяня люди зо Стваришины Лемків. Але пише п. Фецьо, же не міг “бити” всяди бо “застарий” на такы далекы подорожы. Жаль мі п. Феця, же рокы дают знати о собі і єст юж вычерпани і фізичні і умыслово. Так то юж єст п. Фецю, в гнешніх часах до вшыткого, до писаня тіж, треба мати терезву голову і здорови розум. Добри бы было жебы о тым памятали тіж редакторы “Ватры”

Жычу выздоровліня.

Ярослав Зволінскі 14. 02. 2001р.

З ПОДОРОЖНЫХ ЗАПИСКІВ

Минув велико – ювілейный 2000 рік, в якім люде світа в тім і ми лемкы, одвітували дватисяч років а юж витали 3-те тисячріча і його нове перше сторічя. В кождім році в жытю каждого человека штоси ся діє, а што цікаве і важніше то незле записати. Бо памят не все міцна, а што записане то остає в історії человека, родины або і ширше в народно-культурowych пережытках. А як человек юж в старшім віку то записки з його жыття мают значиня бівше, коли рахувати в тім важнішы подорожы. Часом і короткы дороги по Лемковині сут барз цікавы, бо ся видит гнесне жытъя, деякы зміны, новы будинкы, дороги.

Радіст бівша коли іхатся з Приятелими – лемками – гостями з заграниці. Так было 9. 04. 2000р. як завитали зо Львова нашы патріоти – знаный артист маляр – Дмитро Солинко і любитель рідных Карпат – Володимир Шуркало. Просили, жебым іхав з нима одвідіти рідны села – Жыдівске і Радоцину. Пак Ждиню, Конечну, Гладишів а нічліг в Горлицях.

10. 04. 2000р. іхаме до Криниці на могилу Никифора і одвидини близких. В дорозі там і назад немало наших сел, лем лемків маленько. Але церковці, придорожны кресты і каплиці то історичны свідкы жытъя лемків на тых землях.

Пришли радісны, весняны Великодны Свята. 2 мая, другий ден Свят, в Зиндранові неє одправы то з сусідом Штефаном Губик вибераме ся на східну Лемковину до церкви в селі Туринск. Барз цікава архітектонічно памяткова церковка. По выгнаню занедбана, нищена. Тепер кус ей ремонтуют, одновляют. З выгнаня вернуло пару родин, а кошти ремонту сут велики то не барз дают ради іх покривати.

По Службі гостинны Парофияне – Родина Тхорик – Савчишин просят до себе, лем мы автом інич острішого пити неможна. В дорозі і там і назад іхаме через дуже сел жывых як Команча і вилюдненых, знищених як Вислок Великий, МосCHANец, Воля Вишня.

Пришов літні час і в червцю стелится дальша дорога до

лемків на схід. Телефоную до земляка Петра Осюрака до Самбора, же заран в четвер з Загір'я приїхам потягом до Хырова. Приїхали по мене спеціально автом і ввечер довги приятельськи бесіди, бо завитали і други земляки. Ніч в Самборі скоро минула і рано потяг – електричка до Львова. В ден одвиджам Приятелів і кус місто Львів, ночую в Ярослава Швягли і рано в суботу 10. 06 іхаме автом Андрея Тавпаша до Гутиск, бо там 2-гий лемківський фестіваль, о якім писано і в “Загороді”, і в “Н С”. То барз цікаве свято, інше од інших, бо дуже колективів приїхало на свій кошт. Не було для них виїзду ани нічлігів як в Ждині, Михалові ци Зіндронові, або в Свиднику на Пряшівщині. В Гутисках пережыв єм велике задоволиня серед своїх барз гостинных лемків. Іхав єм і по то жебы попросити єден колектив на музейне свято до Зіндронови. І охочо висловив приїхати з Калуша колектив “Мережка”. Там не було де ночувати то поїхали з Дмитром Солинком на ніч до його брата в Бережанах.

Неділя – 11. 06 другий ден фестівлю, а вечером автом В. Шуркали іхаме назад до Львова і юж блисце домів.

В днях 16-18. 06 фестіваль в Свиднику. Ту близонько лем 25 км од Зіндронови то можна ити пішє. Але выбрав єм ся аж на 3-ті ден свята в неділю. Фестіваль в Свиднику все великий, богатый о цікавім програмі. Через 3 дни свята барз дуже колективів. А то юж 46-те свято. Лем треба зауважыти деяки зміни свят в остатніх роках.

Каждый рік по святі в Свиднику о тижден есть фестіваль культурово – спортивний в Меджилабірцях. Быв єм на нім скорше о рік, а в 2000р. час не позволив, бо час наглив приготвляти музейне 9-те свято в Зіндронові 1-2. 07.

Было дуже свят церковно – релігійных на 2000 років християнства, но невсяди можна было быти бо і здоровля слабше і ріжны заняття. Іхаме зато з женов і сусідом В. Осухом на ватряне свято до Ждині в суботу 22. 07. З рана было тепло, світило сонце, дуже знайомых і дуже цікавых колективів, концептів. А по обіді пришов так міцный і довгий дощ, же треба было вертати домів. В неділю юж зме не іхали.

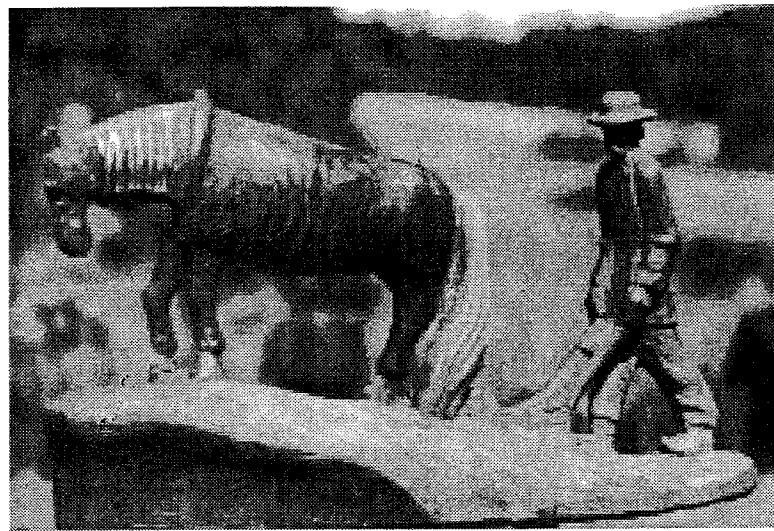
Достаю майже в єднім часі запрошуя на 20-те ватряне свято на чужині до Михалова і на культурowy малый фестіваль до Мокрого. В тім часі припало мі іхати на Мадяри кус одпочати близко Дебречина до курортного місточка Гайдушо – Бошле. Дос цікаве і тягнут до нього люде лікуватися. Мав єм нагоду кус звидіти Мадярщину о які знам дуже з історії, а немало чув єм од наших вояків з І-св. войны, которых там брали до войска а в часі войны в 1914р. выслали на фронт проти росиянів.

16. 08 приїхав в одвидини артист-малярь Павел Лопата з Торонта – Канады. Іхаме його автом до Горлиць видіти церковный музей, в якім находится 50 церкви малярства Павла, а котри то дарував Іван Попель (сын священника Михайла) з Торонта. Потім дуже гостинно приняв нас о. Роман – парох парафії горлицької і молодий музейник.

6 вересня праздник св. Мученика Максима Сандовича в Горлицях на яке іхаме родинно. Святочна одправа в нові церкви о богатім малярстві внутрі – під веденьем Владики Адама. Як на дуже лемків жыючих в горлицькім, то в церкви могло быти бівше, лем то была середа, ден робочий в урядах і школах.

На 20. 09 кличут до Варшавы на важну конференцию в Мін. Справ Внутр. – Департ. Обивательства. Думав єм ци іхати, бо дорога далека і трудна на моі роки. Але наши народны справы культуры і інши неменше важны. А быв темат і о долі музею Л. К. в Зіндронові. Не жалую жем поїхав, бо были то справы о вшыткім што нас болит.

Зблізилася повна осін і в боязны скорой зими юж недумав єм дагде іхати в дорогу. Але зас просят на схід до Львова, Тарнополя і аж до Борщова, де жые дуже лемків з Зіндронови. Выбрав ємся в пятницю 13 жовтня, же в суботу і неділю буде час видітися і побесідувати з Приятелями. Так і было же в неділю 15. 10. В. Шуркало приїхав своїм автом і з Д. Солинком, П. Когутом іхаме до новой прекрасной церкви в Сокільниках. А там свято – кermеш “Покровы”. Гриць Сидорик просить на гостину. Одталь іхаме до В. Шуркали в Пустомитах. І зас гостина, бесіди до пізного вечера. В понеділок іхам до Тарнополя де стрічам давнього сусіда Ф. Федоша, а также

Rізба I. Мердака

артисту різбаря І. Мердака в його майстерні, котра єст барз цікава. В віторок спотикам ся з високо авторитетним хірургом Володимиром Бігуняком в Інституті Медичнім. Барз гостинний і приятельський лемко родом з с. Баниця о великих знанях медичних.

18. 10. іхаме з сусідом Федошом його авtom до Більче Золоте, Ягольниці і Борщова. Одвиджаме дуже Рідносельчанів і могили померших рідных на цмунтерях. Може то остатня така моя подорож слідами Рідносельчанів переселеных на Україну. Радый єм, же міг єм одвидіти дуже родаків, сусідів, близьких, знайомых. Можна бы о тім написати цікаву історичну книжочку, лем же юж неє сил, ани фінансовых можливости. І то була моя остатня важніша подорож в 2000р. в моім юж віку дос пізнім по 70-ци. Сам дивуюся, же старчило сил дос дуже быти в подорожах, яких аж тівко в дальшим жытю певно небуде. А вшыткым землякам де єм быв красно – щиро дякую за гостинність і пошану.

Ф. Гоч

ПИШУТ ЛЕМКИ З УКРАИНЫ, ТУЖАТ ЗА РІДНИМА ГОРАМИ

З листів Гриця Лейцюся зо Львова до Николая Габли в с. Вильховець.

Дякую за лист з Лемковини, єст то радіст і лікарство для мене. Быв час, жем раз в роци мусів быти в горах де єм міг оглядати туто красну природу в рідні селі і в горах Карпатах.

Моя справа приіхати на Лемковину потішивтися селом Вильховець де єм ся родив, церков, школов, людми, яки ще з дозволу Бога жыют на рідні землици. А як пишу до Вільхівце то штоси мі ся рука трясе і нервуюся, бо хочу дуже писати, а як юж пишу то виджю моє селечко і цілый Бескід.

Не знам як дякувати, але пишу до Тебе Николай жем достав важны і цінны відомости. Вчера была одправа в наші церкви, де бесідувано о поверненю лемкам церкви. Наша церков велика, було посвячения іконостасу львівських малярів. Владика львівський цікаво оповідав історию Лемківщини. Згадав при тім і о Киевскі Руси. Было дуже люди і всі співали. З того видно що церква людей обєднує. Владика згадав такоже о висиланю на Сибір і о акції "Віслі". Люде плакали і мі самому вышли сизы на лиця. Владику витали хлібом і солью і достав коровай од Лемківщини.

Ой якы там красны крайобразы в наших горах, яке пахуче здраве повітря, а вода чиста як криштал. Де глянеш там одчуши свое рідне. Думам, што найдутся люде, котри не дадут знищити Бескіди, бо скільки в Бещадах тече річик в яких было все наше жыття. Польща має такы села, що воду до варіння возят бочками з далека. За 20 років в Польщі населеня збівшилося і люде будуть шукати роботи і свободных місць для жыття і замешканя. Лем як чую то за 10 – 20 років з Вільхівце зробится "Ольховіце", же в нашім селі повстають велики лісництва, а держава мусит дати роботу, будувати уздровиска і готелі. Можна з Бескідів створити туристичный район а і шырше на цілый край.

На сегодні будте нам здорови на ті малі отчині Лемковині, а вильхівский кермеш най нас всіх єднат. Так хотілобыся быти на тім нашім лемківским святі юж ювілейнім.

Гриц Лейцюсь.

О ЗАЧАРУВАНИХ И ЗАКЛЯТИХ ГРОШАХ В ГОРАХ КАРПАТАХ НА ЛЕМКОВИНІ

Як зме били ищи маленькима я Гриц хвопчиском, а и Танька дівчатком, то нераз змє чули як то у наших севах декотри старши лемки сой оповідали о ріжних зачаруваних и заклятих грошах, яки право-подібні мали бити ту на Лемковині позакупувани по ружних купах з каміня, неприступних меджах и тому подібних вертепах.

Зачарувани и закляти таки гроши зато називано, же мали іх по тих сховках сховати деяки люде о нечистім сумлінню. Totи люде, як одишли до вічности то таки гроши, як оповідали о них спомнени оповідаче, то кожного року покус ся очищали з лишених на них ріжних чарів и заклять.

Зас таке ціковите очищена ся таких гроши з зачаруваня ци закляти міг лем увідіти о півночи чвовек як найбарже справедливий, як то понад місьцем в котрім мали бити таки гроши закопани уносит ся сиво – зеленкувата повомін. И такой то чвовек щасливец міг на другий ден піти на увиджене місце и там глядати зачаруваних ци заклятих гроши. Ale не так то и лехко биво ся до таких гроши докопати, а то для того, же таке зачаруваня ци закляти тяжivo на таких грошах и по кілка десят років. То і треба биво чекати як аж таке очищена остатні раз очистит таки гроши з зачаруваня и закляти и товди то юж можна биво до таких гроши ся докопати.

А таке очищена ся з зачаруваня и закляти гроши можна биво дос легко справдити, бо як ся вишво на увиджене місце де ся о півночи уносива синьо – зеленкувата повомін и як ся там тупво ногом в землю ци о дакий камін то маво ся одчути – почту черканя гроши. А як ищи не били цівком очищени з зачаруваня и закляти то жадного черканя гроши ся там не одчуваво.

Такого місця однайденя ціковиті очищених ся з зачаруваня и закляти гроши мав право – подібні дочекати ся єден бідненьки лемко з нашого сусіднього сева. Він то увідів о півночи недалеко од своєй хижі в купі каміня на поля свого кума Тимка таку власні повомін. И як вернув ся зо двору до хижі то свої жені о тім открытиюнич анич не спомнув, лем не міг ся рана дочекати ажеби міг піти справдити ци як тупне ногом по купі то почує черканя гроши. То і лем як ся зробива на дворі шарівка, то він вилетів з під перини як би го дашто спекво и полетів до кумової купи каміня де о півночи відів якисий дивний оген – повомін. Барз ся намучив, нім ся до середини купи достав, бо густа тернина якоби доступу до заклятих скарбів боронива, але якоси достав ся до середини и там ногом тупнув о камін и о диво чув як в купі гроши зачеркали. Товди він южнич не зважав, же го терня коле и до кирви калічит, лем зас з купи вилетів як би дакий шаленец и гнав домів. Дома його жена не може зрозуміти што то ся з ей хвопом діє, бо як влетів до хижі то зразу не міг ани свова з втіхи прогварити. Ale якоси помави пришов до себе и повідат жені, же били бідни, але юж білше не будут бідувати, бо він однашов очищени з зачаруваня гроши в купі каміня іх кума Тимка. Та жена йому в велики втіші повідат.

Но добрі жес нашов таки даремни гроши, то сой, як повідаш, од біди хоц дакус одотхнеме. A і може тепер юж скоре oddаме нашу Ксеніку, бо 20 років і минуло, а ниякий челядник ся і не трафлят, бо бідна віна (посагу) ниякого не ма. Та и поля сой дакус докупиме и вкажеме людом, же и бідаки знают добрі газдувати. Но лем не знам мужу котре поле сой купиме, бо як чуєш ест ціва чверт Ванцівки до проданя и півчверток Шовтисівки, але я бим воліва Шовтисівку, бо то поле в селі, а Ванцівка то пустатиня и вертепи. Та одзиват ся на тото ей муж и повідат, же він лем

Ванцівку буде купував, бо там власні сут ріжни вертепи то можливо, же ищи и там буде міг dakoli найти таки гроши. Тай свово до свова, бо ся не могли на тім купні поля погодити аж з того дішво до свари. Але, же на дворі юж ся робива шарівка, то взяли зо собом лоїшту, кромпач, ків зелізни и тиж мотику и пішли одкопувати тоти гроши. Та о згрозо, розкопали они ціву купу и наоково купи, а гроши нигде ани цента не нашли. Хвоп задумав ся што то ся могво стати и де тоти гроши ся поділи. Але так сой думат и повідат жені, же певні згрішили том першом в іх спільнім житю сваром, што ся не могли погодити на купні поля и тоти в купі гроши мусіли ся певно зато глубоко в землю запасти.

А жена му на тото одповідат, же то трудно кой не нашли тих гроши лем, же гірше буде як в селі люде ся о тім довідают, то ся будут з них сміяти, же свому кумови пішли за дармо купу викорчти. Але, же нихто іх там при тім корчуваню не відів, то і нихто ся з них не сміяв. Лем кум не міг ся надивувати хто то такий бив добрий, же му за дармо купу викорчив.

Там хibal не биво жадних зачаруваних и заклятих гроши, то лем ся якоси так сам од себе запаляв земский газ який ту на Лемковині перше в декотрих севах ся видобивав разом з ропом. А люде як дашто таке увіділи то думали о таких як пишеме зачаруваних и заклятих грошах.

Правда трафляво ся, же дахто в dakі парії нашов сковані гроши, але то били гроши сковані през ріжних люди, переважні през, в тамтих часах, розбуйників, котори в боях загинули, а гроши без жадного зачаруваня ци заклятя по них зостали. И як дахто таки гроши нашов то барз ся потішив, бо били му помічни в нелегких тамтих давних часах.

*Опис написано бесідом
сева Полян – Крампни – Котане
Танька и Гриц Бованко.*

GORLICE. Wojewoda wydał decyzję o oddaniu lasów łemkowskich

SPORNY OBSZAR

Przed paroma dniami wojewoda małopolski Ryszard Masłowski wydał decyzje o oddaniu lasów łemkowskich. Przeciwko temu postanowieniu wystąpiła Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych w Krakowie.

- Wojewoda wydał cztery decyzje o oddaniu naszych lasów - mówi Stefan Hładyk, prezes Zjednoczenia Łemków w Gorlicach. - Uznał nasze żądania. Rzecz dotyczy Kunkowej, Łosia, Śnietnicy i Wysowej. Jak na razie.

Stefan Hładyk na piśmie otrzymał decyzję o zwrocie ponad 8 ha lasów.

Jego zdaniem lasy, ojczysta łemkowska powinny powrócić do prawowitych właścicieli.

Z decyzją wojewody nie zgadzają się pracownicy nadleśnictw w powiecie gorlickim. Wystosowali pismo protestacyjne, gdyż w ich mniemaniu lasy są państwowie i nie jest łatwo dzisiaj rozdzielić, gdzie wtedy, przed 1947 rokiem były łąki, a gdzie lasy.

Jak nam powiedział nadleśniczy, pragnący zachować anonimowość państwo polskie łożyło wielkie pieniądze na utrzymanie lasów. Decyzja powinna być ich zdaniem podjęta przez parlament na mocy ustawy a nie przez wojewodę.

(YES)

*Gazeta Nowosądecka - czwartek 28 grudnia 2000
Dodatek Gazety Krakowskiej.*

CZY ISTNIAŁO JAWORZNO II?

Wydawało by się, że stawiam tu retoryczne, może nawet nonsensowe pytanie. Jakie Jaworzno II? Ja jednak twierdzę, że po likwidacji obozu w Jaworznie gdzie więziono ludzi z pacyfikacji pod znakiem akcji "Wisła" utworzono w Polsce inną odmienną Jaworzna dla prześladowania i segregacji ludności wg stworzonych przez organa UBP zmienionych kryteriów politycznych. A wiedzieć trzeba, że wysiedlona z Karpat ludność Ukraińców i Łemków wojskową akcją "Wisła" objęta była nadzorem i bardzo ścisłą inwigilacją Urzędu Bezpieczeństwa Państwa i zaliczoną - jako niepewni politycznie - dla ówczesnego ustroju. Cała zresztą akcja "Wisła" była czynem politycznym a nie żadnym innym. Ale do rzeczy. Po rozproszeniu wygnańców po Ziemiach Zachodnich bacznie ich obserwowano, jako całość ale też każdą rodzinę z osobna. Tymczasem w latach 1948 - 50 dorastało już młodsze Pokolenie chłopców, którym nie można było przypisywać przynależności do jakiejkolwiek antydemokratycznej organizacji ale dla ubowskiej zasady trzeba było trzymać ich w ryzach, pilnować, obserwować a tym samym przedłużać piętno akcji "Wisła" na młodsze pokolenie. A było tej młodzieży już dość sporo i coś trzeba było z nią zrobić. I zrobiono. Wielu chłopców podlegało wiekiem do powołania ich do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Przed tym jednak stawali do poboru przed Komisją dla tzw. Przedpoborowych. I tu na chwilę musimy się zatrzymać. 5 sierpnia 1949 roku Owczesny Wiceminister Obrony Narodowej gen. Bryg. Edward Ochab wydaje rozkaz Nr. O36 o utworzeniu specjalnych batalionów roboczych do których powoływani mieli być poborowi, którzy ze względów politycznych nie odbywali zasadniczej służby wojskowej. Poborowi kierowani do tych batalionów mieli być przeznaczeni do pracy w kopali-

niach węgla i kopalniach uranu. Zdziwić to może czytelnika, - tak były w Polsce kopalnie uranu. Czy są, to inna sprawa.

Podstawą kwalifikacji poborowych do tych jednostek - bataliony robocze - było pochodzenie społeczne, oblicze polityczne, opinia lokalnego Urzędu Bezpieczeństwa i narodowość. Te kryteria były następnymi rozkazami ściślej precyzowane i rozszerzane. Ale już wówczas kierowanie młodych ludzi do formacji roboczych nazywano - bataliony budowlane.

Czym zatem kierowały się Komisje RKU - dla przedpoborowych? W rozkazie Nr. 127 z dnia 23 czerwca 1949 r. Wiceminister Obr. Nar. Gen. Korczyca jest już bliżej sprecyzowana dyrektywa: "typowanie do batalionów budowlanych przez komendantów RKU w ścisłym porozumieniu z Urzędami Bezp. Publ. i Powiatowymi.

Jakie to były elementy? W rozkazie mówi się wyraźnie:

- synowie rolników posiadających duże gospodarstwa rolne tzw. „kułacy”,
- synowie kupców, adwokatów, lekarzy prowadzących prywatną praktykę,
- przedstawicieli innych wolnych zawodów, również synów właścicieli
- zakładów przemysłowych zatrudniających ponad 10 osób,
- żołnierzy kompanii wartowniczych przy armii USA (na terenie okupowanych Niemiec),
- synów żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, NSZ i AK,
- osoby posiadające rodzinę za granicą.

Wspomniano już wyżej, że też synów rodzin nie polskiej narodowości.

15 stycznia 1951 roku Sztab Generalny MON wydaje następujące zarządzenie nr 00151/10.II, w którym zaleca Komendantom

CZY ISTNIAŁO JAWORZNO II?

Wydawało by się, że stawiam tu retoryczne, może nawet nonsensowne pytanie. Jakie Jaworznò II? Ja jednak twierdzę, że po likwidacji obozu w Jaworznie gdzie więziono ludzi z pacyfikacji pod znakiem akcji "Wisła" utworzono w Polsce inną odmienną Jaworzna dla prześladowania i segregacji ludności wg stworzonych przez organa UBP zmienionych kryteriów politycznych. A wiedzieć trzeba, że wysiedlona z Karpat ludność Ukraińców i Łemków wojskową akcją "Wisła" objęta była nadzorem i bardzo ścisłą inwihiligacją Urzędu Bezpieczeństwa Państwa i zaliczona - jako niepewni politycznie - dla ówczesnego ustroju. Cała zresztą akcja "Wisła" była czynem politycznym a nie żadnym innym. Ale do rzeczy. Po rozproszeniu wygnaniców po Ziemiach Zachodnich bacznie ich obserwowano, jako całość ale też każdą rodzinę z osobna. Tymczasem w latach 1948 - 50 dorastało już młodsze Pokolenie chłopców, którym nie można było przypisywać przynależności do jakiejkolwiek antydemokratycznej organizacji ale dla ubowskiej zasady trzeba było trzymać ich w ryzach, pilnować, obserwować a tym samym przedłużać piętno akcji "Wisła" na młodsze pokolenie. A było tej młodzieży już dość sporo i coś trzeba było z nią zrobić. I zrobiono. Wielu chłopców podlegało wiekiem do powołania ich do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Przed tym jednak stawali do poboru przed Komisją dla tzw. Przedpoborowych. I tu na chwilę musimy się zatrzymać. 5 sierpnia 1949 roku Owczesny Wiceminister Obrony Narodowej gen. Bryg. Edward Ochab wydaje rozkaz Nr. O36 o utworzeniu specjalnych batalionów roboczych do których powoływani mieli być poborowi, którzy ze względów politycznych nie odbywali zasadniczej służby wojskowej. Poborowi kierowani do tych batalionów mieli być przeznaczeni do pracy w kopal-

niach węgla i kopalniach uranu. Zdziwić to może czytelnika, - tak były w Polsce kopalnie uranu. Czy są to inna sprawa.

Podstawą kwalifikacji poborowych do tych jednostek - bataliony robocze - było pochodzenie społeczne, oblicze polityczne, opinia miejscowego Urzędu Bezpieczeństwa i narodowość. Te kryteria były następnymi rozkazami ściślej precyzowane i rozszerzane. Ale już wówczas kierowanie młodych ludzi do formacji roboczych nazywano - bataliony budowlane.

Czym zatem kierowały się Komisje RKU - dla przedpoborowych? W rozkazie Nr. 127 z dnia 23 czerwca 1949 r. Wiceminister Obr. Nar. Gen. Korczyca jest już bliżej sprecyzowana dyrektywa: "typowanie do batalionów budowlanych przez komendantów RKU w ścisłym porozumieniu z Urzędami Bezp. Publ. i Powiatowymi.

Jakie to były elementy? W rozkazie mówi się wyraźnie:

- synowie rolników posiadających duże gospodarstwa rolne tzw. „kułacy”,
- synowie kupców, adwokatów, lekarzy prowadzących prywatną praktykę,
- przedstawicieli innych wolnych zawodów, również synów właścicieli
- zakładów przemysłowych zatrudniających ponad 10 osób,
- żołnierzy kompanii wartowniczych przy armii USA (na terenie okupowanych Niemiec),
- synów żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, NSZ i AK,
- osoby posiadające rodzinę za granicą.

Wspomniano już wyżej, że też synów rodzin nie polskiej narodowości.

15 stycznia 1951 roku Sztab Generalny MON wydaje następujące zarządzenie nr 00151/10.II, w którym zaleca Komendantom

RKU przesyłanie imennych list poborowych do UBP celem przeprowadzenia selekcji pod względem politycznym przez aparat UBP ds. poboru. W ślad za tym Ministerstwo Bezp. Publ. wydaje zarządzenie nr 09/51 z dnia 22.02.1951 r., w którym ściśle określa kogo należy kierować do Batalionów Górniczych i Robotniczych. O tym miał decydować przedstawiciel UBP - już na Komisji Poborowej.

Mam w swoim posiadaniu jeszcze dalsze zarządzenia MON lecz cytowanie ich zajęłoby nam zbyt wiele stronnic. Otóż, na podstawie tych rozmaitych zarządzeń MON i Bezpieki, według zaleceń funkcjonariuszy UB, 90% chłopców - wysiedleńców akcji "W" skierowano do odbywania tzw. zastępczej służby wojskowej w ww. formacjach. Według dzisiejszej wiedzy i oficjalnego stanowiska Naczelnnej Prokuratury Wojskowej w Warszawie miały one charakter represyjny a kierowanych tam młodych ludzi określano "wrogami ludu", którym broni do ręki nie należy dać".

Parę słów o warunkach bytowania. Warunki pracy i warunki bytowe osób odbywających służbę w batalionach pracy były niezwykle ciężkie. Byli oni zakwaterowani często na terenie byłych niemieckich obozów jenieckich w drewnianych barakach lub namiotach bez względu na porę roku. Dzień pracy to 12 godzin, tak w kopalni jak i na budowach bez względu na warunki klimatyczne. Tym młodym ludziom nałożono mundury wojskowe z orzełkiem na czapce tylko po to, żeby utrzymać ich w żelaznej dyscyplinie wojskowej. Te dane są dzisiaj potwierdzone oficjalnie przez różne państwowé organa dochodzeniowe.

Ale wróćmy do naszego tytułu - dlaczego Jaworzno II? W 1951 roku jesienią otrzymałem wezwanie do stawienia się przed Komisję poborową w Rzepinie. Stawiłem się w określonym dniu i godzinie. Jakież było moje ogromne zdziwienie, kiedy w dużej

sali tegoż RKU spotkałem niemalże wyłącznie chłopców Łemków i Ukraińców z wysiedleńczej akcji "W". Nikt nic nie wiedział gdzie nas skierują. Byli też poborowi Polacy. Po wielu godzinach nieznanych nam formalności załadowano nas do osobowego pociągu, w sumie ok. 80 chłopców i ruszyliśmy w drogę. W Poznaniu dołączono do nas poborowych z Poznania i woj. poznańskiego. I strach i emocje nie pozwalały zasnąć. W Katowicach dołączono do nas następną grupę - tym razem Ślązaków. Były już zatem prawie wszystkie "niepewne" narodowości. Nikt nie wiedział gdzie jedziemy. Po bardzo wielu godzinach zatrzymano wagony w Jarosławiu. Tu wyładunek i wprowadzenie nas do jakichś starych pokawaleryjskich obiektów na peryferiach miasta Jarosławia. Ale już po drodze - a cała podróż do Jarosławia trwała chyba 2 doby - spotkałem i poznałem chłopców z Łemkowszczyzny a wśród nich byli: Kobelak, Dawid, Rystwej, Szptykko, Dubec i wielu innych, którzy byli typowani do tych represyjnych jednostek z powiatów: Gorzów, Strzelce Krajeńskie, Międzyrzecz, Świebodzin, Rzepiń, Sulęcin i innych, gdzie osiedlono ludność łemkowską w 1947 r.

W czasie służby poznałem wielu poznaniaków i ślązaków z którymi budowałem różne budowle wojskowe w różnych miastach Polski. Moją jednostką był 5 - ty Bat. Bud. z siedzibą w Biskupcu Reszelskim. W czasie 26-miesięcznej służby żołnierza - budowlanka wydarzyło się wiele różnych przygód, czasem tragicznych, czasem nawet humorystycznych a często wynikały one stąd, że jest to wojsko w mundurach ale jednocześnie robotnicy, a tym samym podwójnie pilnowani i przez wojskowe służby informacyjne i przez cywilnych majstrów budowlanych. Jedno dla nas wszystkich było jasne: zaliczono nas do niebezpiecznych wrogów ludu - a to tak zmobilizowało młodych ludzi, że w grupach budowlanych, czasem nawet po 50-60 ludzi, była to jedna całość, inaczej mówiąc - wszyscy za jednego, jeden za wszyst-

REPRESJONOWANI
ŻOŁNIERZE - GÓRNICY
W LATACH 1948 - 1959

kich. Między tymi ludźmi nie było żadnego podziału, kto i skąd albo kto jest kto. Wszyscy uważali się za wybraną "kastę", tych lepszych obywateli - nie tchórzy.

W tej krótkiej opowieści nie da się opisać warunków bycia w tych jednostkach, lecz już wtedy wszyscy wiedzieliśmy - wszyscy z akcji "W", że jest przedłużenie obozu w Jaworznie. Wojskowy Korpus Górniczy rozwiązano dopiero w sierpniu 1959 roku. Batalionów Budowlanych było 24 i na nabór do nich też zakończono w 1959 roku. W czasie ponad dwu i półletniej służby nazbierało się bardzo wiele wspomnień, pozostało trochę zdjęć, w pamięci też wiele nazwisk. Zgromadziłem również różne rozmowy, o których niewielu ludzi słyszało i z tego materiału przygotowuję książkę o Batalionach Roboczych - Budowlanych w Wojsku Polskim. Uważam, że upamiętnić to trzeba - bo dla "wygnaniców" akcji "W" było to Jaworzno II, stworzone zarówno przez generałów z MON, jak i Ministrów Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego.

Jarosław Zwoliński

БАЛЯДА ПРО ГУНЬКУ

Федору Гочеві

Стара гунька няньова,
На під давно вишмарена
І никому непотрібна,
Свою долю вспоминала:
- Ей, була я колиси гуньком,
До церкви-м ходила,
Літом газду холодила,
А зас зимом гріла.
Пішла-м з газдом тиж у рекруті –
Нюс ня наопинку
В туту смутну днинку
І співав: “А третя заплаче,
Бо плакати мусит...”
А гори подавали горам:
Заплаче, заплаче, мусит...

Далі не знам його долі.
Аж в котрису неділю
Взяв ня дружбити на весіля
Мій газда, паробок, як смерек.
Дружка припяла му перко з пава:
“Мицій, як довго-м на тебе ждала”.
І гласкала китайку червену:
“Вибер ня, мицій, собі за жену”.

За рік на іх весіля, на русаля,
Пришли люде з близка і здаля.
При газдині носив ня потим
Юж лем до вшиткої роботи.
А на кермеш запряг коня
І поїхав на гостину
В новій куртці з габардини.

Іщи зиму прикривав мном коня,
А на яр шмарив ня до кута:
“Онучарьови шкода дати мі тя,
Тилько-с ня нагріла,
Што-с і гнеска серцю мила,
Лем никому не заваджай”.

Минула друга війна світова
І газда повів: “Буд мі здорована,
Земльо вітцівська”.
Хovali гo не в зимі,
А серед літа,
І не на цвінтари старого світа.
Ой не пером му тота земля,
Не пером.

І никто не спомнув би гуні,
Як би не старого газди син –
Не блудний, лем баніта.
Вернув якоси з тамтого світа
І коло вітцівського старого завіта
Поставив велику муріваницю,
А до старой позносив нянькову кирвавицю:
Стару діжку і шафарню,
Керпці, ляйбик і холошні,
Ступку, прядку, мотовило,
Гладженицю, вагы, шило,
Щіт, гребені, опавачку
І фабрику цілу ткацьку,
Друшляк, горці і мазницю,
Оглядают гнеска люде
Стару лемків кирвавицю.

Гунька вісит тиж там
На очах вшитким людям,
Готова речи тоти слова:

“Ей ти, гіпокрито,
Мишлів єс, же я тандита?
Я нестерта – неспожита,
Я гунька нянькова,
Барз през него шанувана,
Хоч чужима осміяна!”

Ей ви там з-за моря,
Ви не знаєте горя,
Ци сте нашли даде
Таке сукно в світі?
Шкода вам глядати,
Шкода гріш тратити
На Бермудах і Гайті!
Зиндранова єдна в світі,
Де ту гуньку мож відіти.

З баляди для нас най буде наука...
Лемковина має зас героя-внука,
Што з попелу і смітя
Поставив лемківській гуньці
Памятник на століття.

Сем Верблік.

Obywatelski Kraj Łemków Łemkowszczyzna, 3 lutego 2001r.
Hospodar
Bielanka 4
38 - 311 Szymbark

**PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
SEJM I SENAT RP**
Warszawa

LIST OTWARTY

Dotyczy oddania lasów Łemkom w naturze w odniesieniu do projektu ustawy o reprewatyzacji.

Panie Prezydencie, Wysoki Sejmie, Wysoki Senacie Rzeczypospolitej Polskiej!
Z przychylnością odnosimy się do poprawek wniesionych przez Senat do Sejmowej Ustawy o Reprewatyzacji.

W n o s ź m y jednakże i uprzejmie prosimy, prosimy u r o c z y ś c i e Parlament RP i Prezydenta RP o zwrot Łemkom i Bojkom, zabranych im,

L a s ó w w n a t u r z e w 100%.

U z a s a d n i e n i e:

1/ By nie niszczyć do końca równoprawności obywatelskiej.

Łemkowie bowiem odwiecznie są obywatełami Polski, a dziś Rzeczypospolitej Polskiej.

2/ Argument Lasów Państwowych i innych instytucji, że "lasy są zielonymi płucami Polski" i nie należy je oddawać, że trzeba je chronić tylko pod płaszczem Państwa, jest bezzasadny.

Istotnie, są one jaką częścią zielonych "płuc", choć nie jedyną, Polski - Państwa.

Jeśli jednak można las a komuś z a b r a c w drodze przemocy państwej, to nie będziemy się, że jest lepsza droga jak oddać je "dzieciom" Państwa - odwiecznym hipotecznym właścicielom. Tak będzie najsprawiedliwiej - trzeba oddać w naturze. Łemkowie przecież nie wezmą tych lasów na ramiona i nie wyniosą z Polski. Lasy te zostaną na tym samym miejscu i będą pełnić nadal tę samą funkcję - "zielonych płuc" Polski, niezależnie od tego, czy będą w ręku Państwa, czy prywatnych właścicieli. Jeśli zaś chodzi o obawę, że prywatni właściciele "wytną lasy", że będą się nad nimi "znęcać", to jest to argument niewiarygodny, pomijając powiedzenie leśników, że "las był lasem, jest lasem i będzie lasem", bowiem lasy pozostaną nadal pod ochroną Państwa, jeśli tylko Państwo tak zechce. (Wystarczy wzmianka w tej sprawie w odnośnej ustawie sejmowej).

Między innymi i niniejszy Pan Prezydent wyraził publicznie pogląd, że "Państwo dziś nie stać na taką reprewatyzację", jaką przewiduje projekt ustawy sejmowej z poprawkami Senatu.

Chodzi tu, niewątpliwie, o f i n a n s e.

Może i nie stać Państwo na to, bo projekt jest nie tylko że nie sprawiedliwy - źle skonstruowany, ale też szkodliwy dla Państwa w aspekcie społecznym, w świetle Konstytucji RP i prawa międzynarodowego, pomijając krzywdy byłych hipotecznych właścicieli.

Oddając w naturze obiekty, będące w ręku Państwa (lasy, ziemia), Państwo pozbywa się nie tylko kosztów eksploatacyjnych tych nieruchomości i nie zapłaci za lasy, ale jednocześnie zachowią godność RP i Narodu polskiego, i sprawiedliwie zadość uczyni byłym właścicielom względem prawa międzynarodowego i sprawiedliwości historycznej.

Krzywdami swych Obywateli żadna władza nie zbuduje sprawiedliwego, dobrego demokratycznego, humanitarnego Państwa, a tym bardziej w odniesieniu do niewinnej łemkowskiej mniejszości narodowej w Polsce.

4/ Jeżeli Łemkowie nie odzyskają swych l a s ó w w naturze w 100%, nie wezmą 50%-ch bonów reprewatyzacyjnych, to piętno ich krzywd zepchnięte zostanie przez powyższe władze dzisiejszej RP na cały Naród polski, w znaczeniu dzisiejszym jak i w aspekcie historycznym.

Uprzejmie prosimy o przychylne rozpatrzenie tej elementanej p r o s b y.

Z wyrazami szacunku - Hospodar OKŁ

mgr Paweł Stefanowski

P.S. Panie Prezydencie! Odnośnie projektu ustawy reprewatyzacyjnej, bez uwzględnienia prośby społeczności łemkowskiej i nie tylko łemkowskiej, najlepiej będzie jak Pan nie podpisze.

Otrzymują:

- 1/ Międzyresortowa Komisja do Spraw Mniejszości Narodowych RP.
- 2/ Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP.
- 3/ Ministerstwo Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- 4/ Wojewódzkie: Małopolski i Podkarpacki,
- 5/ Prymas Polski Józef Glemp,
- 6/ Metropolita Warszawski i Całej Polski Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego Sawa, Warszawa,
- 7/ Prawosławny Arcybiskup Przemyski i Nowosądecki Adam, Sanok,
- 8/ Żydowskie Towarzystwo Społ.-Kulturalne, Warszawa,
- 9/ Niemieckie Towarzystwo Społ.-Kulturalne, Opole,
- 10/ Stowarzyszenie Łemków, Legnica,
- 11/ Związek Ukraińców w Polsce, Warszawa,
- 12/ Redakcja "Gazety Wyborczej", Warszawa,
- 13/ Redakcja "Naszego Słowa", Warszawa,
- 14/ Redakcja biuletynu "Łemko", Bielanka,
- 15/ Redakcja "Gazety Krakowskiej", Kraków,
- 16/ TVP W-wa. TVP Kraków,
- 17/ Wszystkie Kregi Obywatelskie Łemków w Polsce,
- 18/ Białoruskie Towarzystwo Społ.-Kulturalne, Białystok,
- 19/ Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Warszawa,
- 20/ Metropolita Greko - Katolickiego Obrządku Iwan, Przemyśl,
- 21/ Redakcje łemkowskie: "Besida", Krynica, "Zahoroda" Zyndranowa, "Watra", Hańczowa,
- 22/ "Wisnyk Zakierzonja", Przemyśl,
- 23/ Redakcja "Tygodnika Gorlickiego", Gorlice.

ЖАРТЫ

Єден муж барз захворив та лежал в постели, а жена ся го звідус: Што хочеш зісти та ти зварю? Може быс зів курку, качку, або гуску? Ні, я бым барз охочо зів варены яйця.: Жена кус ся покрутила по хыжи, розлялива оген в шпаргеті і смотрит, а муж вмер. Тай зачала плакати, йойкати. Ой Андрию, Андрию ты уж не жыещ, а твои яйця на поличці.

***

Раз єден слуга Руснак пішов ся зіднати до роботы в Німця. А же все найважнішя била жена того Німця, так было і тепер.

Приняла слугу і про вшытко ся уж добесідували лем зостало єдно. Ківко гачів і кошел слуга достане. Газдиня нияк до кінця не хотіва ся згодити на дві қбшелі. І на конец слуга повідат:

Вы спусте кошелю, а я гачы і буде квіта.

***

Оженив ся молодий чловек, а по трьох місяцях жена му злегва.

Нияк ся му то то не виділо і не хотів ани чути, же то його дітина. Але єдна баба хотіла го потішити та му повідат:

Чого ты так ламентуєш? Послухай што тобі повім. Три місяці як ты єй маш, три як она тебе і три як сте обое зо собом. Ци то разом не буде девят місяців?

Гей! Так!

Но та чого ламентуєш?

***

- Ішов кум з кумом на кермеш. Кед дошли до пів дороги, а было уж темно, кума не могла ся стримати та зачава ся вертіти, поправлятми хустку і повідат:

***

- Куме, я ся бою, куме, я ся бою.

- Не бйтесь кед я ту. Чого ся боїте?

- Бою ся, же ня зімате і перевернете долов а там роса.

***

Так ся стало, же єден чловек барз захворив. А мав він зо свойом женом двоє діточок.

Николи не вірив, же то його діти, бо му жена не была вірна, але і так зо собом добри жили. А же был барз хворий та перед смертьюм звідав ся жены:

- Жено повідж мі так по правді ци то і моі діти, ци лем твої?

Я уж гмерам та хотів бым правду знати пред смертьюм.

- А кед не вмреш, а я тобі повім, то што потім буде?

Зо "Зборника Erotica Rutenica" Нови Сад 1995 р. Зачерпнул Ваньо Дзядик.

ЗМІСТ - SPIS TREŚCI

СЛОВА ДО ЧИТАЧІВ	3
СПОМИНЫ ЛЕМКІВ	5
ПОМЕР МИХАЙЛО ДОНСКИЙ	12
ПОСМЕРТНЫ СПОМИНЫ	14
До журналу "Загорода"	16
ТУНА	17
ZA CHLEBEM DO BIEDNIEJSZYCH	19
ЛЕМКИ - ЮВІЛЯРЕ НА УКРАЇНІ	25
МОЛОДИЙ ПАТРІОТ ЛЕМКІВЩИНИ	26
ВІНОЧОК ДЛЯ ЛЕМКІВСКИХ ДІТОЧОК	27
ВСТРІЧА ТРЕТОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ	31
JAK ZOSTAŁEM MIŁOŚNIKIEM ŁEMKOWSZCZYZNY	32
З ЖЫТЯ І ДЛЯНЯ МУЗЕЙНОГО ТОВАРИСТВА .	34
З ПОДОРОЖНЫХ ЗАПИСКІВ	35
ПИШУТ ЛЕМКИ З УКРАЇНИ, ТУЖАТ ЗА РІДНИМА ГОРАМИ	39
О ЗАЧАРУВАНИХ И ЗАКЛЯТИХ ГРОШАХ В ГОРАХ КАРПАТАХ НА ЛЕМКОВИНІ	40
SPORNY OBSZAR	43
CZY ISTNIAŁO JAWORZNO II?	44
БАЛЯДА ПРО ГУНЬКУ	49
LIST OTWARTY	52
ЖАРТЫ	54

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ
KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Выдає: Музей Лемківської Культури в Зынранові

Redaguje zespół redakcyjny z pomocą autorów-korespondentów
Редактує редакційний колектив з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"
38-454 TYLAWA, pow. KROSNO

NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK ORAZ POMOC I DARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSYŁAĆ NAKONTO:
NR 86421096-1922-27006-0 GBPZ S.A. Wrocław Filia/Sanok

Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku Oddz. Dukla

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie
prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.
Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi
przez autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI